

Lárus H. Bjarnason - Fyrirlestrar úr sifjarjetti vorið 1922 (Handrit) (1923)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (almennt útlán).

Sbr. áletrun virðist höfundur hafa gefið Ólafi Lárussyni þetta prenteintak.

Skrifað inn á ýmsar blaðsíður á prenteintaki.

Meiriháttar galli á bls. 4, 21.

Hans mtk. jur. Olafur Larsson

Vinsamlegast
frá LNB.



346.015
Lar

L Á R U S H . B J A R N A S O N ' 66

F Y R I R L E S T R A R

Ú R

S I F J A R J E T T I

V O R I D 1922

(HANDRIT)



R E Y K J A V Í K - 1923

I. Stofnun og slit hjúskapar.

F e s t a r.

Undan hjónavígslu ganga jafnan „festar“, lög 27. VI., nr. 39, 1921, 1. gr., þ.e. heitorð karls og konu um að eigast. Þeim er ekki sniðinn tiltekið stakkur.

Samkvæmt áður gildum lögum voru festabrigð eigi talin skaðabótagæf og eru það yfirleitt heldur ekki samkvæmt hjónabandslögunum. Þó er það hjónaefna, sem á aðalsök á festabrigðum, samkvæmt 2. gr., skylt að bæta hinu það tjón, sem það biður út af „sennilegum“ undirbúningsráðs- stofnunum undir væntanlegt hjónaband, svo sem út af atvinnuuppsögn, kaupum til búans. Festabrigðin eru þó því að eins skaðabótagæf, að brigðandinn hafi verið 21 árs þá er festar tókust og eigi sviftur lög- ræði eða áður giftur, eða þá að hann hafi haft samþykki foreldra eða lögfráðamanns til festanna, hafi öðruvísi verið ástatt fyrir honum en nú var sagt, 4. gr., 1. mgr.

Hafi festarmaður gert festarkonu sína vanfæra og festar slitna síðan af ástæðum, sem hann á aðallega sök á, þá má dæma konunni, auk skaðabóta samkvæmt 2. gr., barnsmeðlags og barnsfarakostnaðar, bætur fyrir „ráðspjöllin“, 3. gr., en samkvæmt 2. mgr. 4. gr. þó því að eins, að maðurinn hafi verið 21 árs, er konan varð punguð. Bæturnar eftir 3. gr. eru fremur nokkurs konar „sárabætur“ en reglulegar skapa- bætur, og geta því orðið dæmdar konunni, þó að hún fái jafnframt bætur eftir 2. gr.

Loforð um bætur fyrir óorðin festaslit eru ógild, 6. gr.

Hvortveggja krafan fyrrist á ársfresti frá festaslitum, 5. gr.

Hjónavígsluskilyrði.

kalla hjónabandslögin þau skilyrði, sem hjónaefni verða að fylla til þess að vígslumaður megi gefa þau saman í hjónaband. Fæst þeirra eru þó skilyrði fyrir gildi hjónabandsins, eins og sýnt verður jafn- öðum og þeirra verður getið.

1. Aldur: Brúðguminn verður að hafa fyllt 21 ár og brúðurin 18 ár. Þó getur stjórnarráðið veitt undanþágu undan þessu skilyrði, en ráð-

gert er í ástæðunum fyrir frv. stjórnarinnar til laganna, að það verði aðallega gert fyrst í stað, enda var giftingaraldur beggja hækkaður.

Auk undanþágu stjórnarráðs, verður yngra hjónaefni en 21 árs, hafi það eigi verið gift áður, að hafa samþykki foreldra, eftir atvikum annars foreldris, eða þá lögráðamanns, fáið ekki gilt samþykki annars foreldris, 8. gr. Sje hjónaefni óskilgetið, nægir samþykki móður, og að henni frágenginni, samþykki lögráðamanns.

Sje annað hjónaefna svipt lögræði, þarf samþykki lögráðamanns lögræðissvipts, 9. gr.

Synji foreldri eða lögráðamaður samþykkis, getur stjórnarráðið felt synjunina úr gildi, en skal áður leita umsagnar hjónaefnis og foreldris eða lögráðamanns, 10. gr. Vangæsla þessa skilorðs mundi ekki valda ógilding hjónabandsins. Sama gildir yfirleitt um önnur undanþæg skilyrði.

2. Sálærheilbrigði er að því leyti lögumt vísulskilyrði, sem ^{lífi má} vígja „geðveikan“ eða „hálfvita“, 11. gr. Undanþága verður eigi veitt. Urlausn þess, hvort maður er geðveikur eða hálfviti liggur undir lækni.

Hafi geðveikur eða hálfviti verið vígður, getur bæði hann (lög-
ráðamaður hans) og grandalaus maki hans heimtað hjónabandið ógilt, samkvæmt 12. gr.

3. Eigi má heldur vígja hjónaefni, sje annað haldið sóttænum kynsjúkdómi, smitandi berklaveiki eða flogaveiki eða holdsveiki, 12. gr. Sama gildir, ^{semilífa} sjeu bæði haldin einhverjum þessara sjúkdóma, með því að hætta getur verið á ferðum fyrir afkvæmin af þeim öllum. Skil-
yrði þetta, sem liggur undir álit læknis, er ekki undanþægt.

Grandalaus maki um sóttæman kynsjúkdóm hins, um „alltið floga-
veikisköst“ hans eða holdsveiki, getur krafist ógildingar hjónabands-
ins samkvæmt 3. lið 43. gr., sennilega jafnvel þótt sjúklingurinn hafi sjálfur verið grandalaus um sjúkdóminn.

4. Bannað er að vígja skyldmenn í beinan legg og systkin, 13. gr., og tekur það jafnt til óskilgetinna sem skilgetinna og hálf-
systkina sem alsystkina.

5. Enn er bannað að vígja mann og foreldri eða afkvæmi þess, er hann áður átti, 15. gr., t.d. tengdforeldri - tengdabarn, stjúpor-
eldri - stjúpbarn. Bannið tekur þó ekki til mæða, sem byggjast á utanhjónabandssamförum. Því mundi manni t.d. vera heimilt að eiga foreldri þess, er hann hefði áður átt með óskilgetið barn. Bannið á ennfremur að eins við mæðir í beinan legg. Er manni því heimilt að víga ekkju bróður síns.

6. Þá er bannað að vígja mann, sem giftur er fyrir, 18. gr.

Bönn þessi, 4 - 6, eru fortakslaus. Ákærvaldinu ber að kæra brot á þeim til ógildingar hjónabandinu, nema tvíkvæni hafi átt sjer stað og eldra hjónabandinu sje slitit, 41. gr.

Auk ákærvalds getur hvort hjóna sem er og eldri maki tvíkvænings kært slíkt hjónaband til ógildingar, en engir aðrir, hvorki börn né aðrir erfingjar.

7. Loks er bannað, að vígja mann og afkvæmi bróður eða systur, en undan því banni má stjórnarráðið piggja, 14. gr. Maður, sem vill eiga bróður eða systurdóttur, verður því að sækja um undanþágu, eigi síður en maður, sem vildi eiga föður eða móðursystur.

8. Eigi má heldur vígja konu, sem áður hefir verið manni gefin, á næstu 10 mánuðum eftir slit hjúskapar, nema óþunguð sje af völdum bónda eða 10 mánuðir sjeu liðnir frá samvistaslitum, 17. gr. Eftir þessu má ekkill þegar í stað gifta sig aftur, en lögskilin kona verður aftur á móti, jafnt sem ekkja, að biða 10 mánuði frá hjónabands eða samvistaslitum, nema óþunguð sje af völdum manns síns, sbr. þó 2. mgr. 105. gr. Ákvæði þetta miðar til að girða fyrir ranga feðrun barna.

Þannig er eigi undanþægt, en mundi þó eigi valda ógilding, þótt brotið væri.

9. Hafi annað hjóna eða bæði verið gift áður og fjárfjelag verið með hjónunum, þá er hjúskap þeirra sleit, þá má hvorugt vígja á ný, nema skiftaráðandi hafi tekið bú þeirra til skifta eða einkaskiftum sje lokið, 18. gr.

Stjórnarráðið getur veitt undanþágu undan þessu skilyrði, enda mundi brot gegn því engin áhrif hafa á gildi nýja hjónabandsins, en afleiðingar þess, auk ábyrgðar fyrir vígslumann, fara eftir N.L. 5. 2. 70, sbr. kbrj. 17.II. 1769.

Vígslumaður verður loks að athuga, hvort annað hjóna sje skylt að tryggja hinu framfærslustyrk eftir sinn dag, 38. gr., en má þó eigi neita um vígslu, þó að sönnun bresti fyrir fullnægju þeirrar skyldu, heldur á hann að skýra stjórnarráðinu frá brestinum. Er hjer því eigi um vígsluskilyrði að ræða.

L ý s i n g.

Því að eins að annaðhvort eða hvorttveggja hjónaefna ~~hjónaefna~~ sje hættulega sjúkt eða undanþágu hafi verið aflað, má sleppa lýsingu undan hjónabandi, 19. og 25. gr. Ella skal lýsing fram fara. Bæði hjónaefni skulu beiðast lýsingar hjá vígslumanni þar er brúður

á heima. Sje brúður eigi heimilisföst hjer á landi, skal beiðast lýsingar þar er brúðgumi á heima. Eigi hvorugt hjer heima, má beiðast lýsingar þar er annaðhvort dvelur, 19. gr.

Vígslumaður á að heimta „fullgild skilríki“ fyrir því að öll vígsluskilyrði sjeu fyrir hendi, áður en hann lýsir með hjónaefnunum. Þess er ekki getið, hver skilríki sjeu „fullgild“. Þar að litandi ákvæði var felt úr frumvarpinu. Þó mun mega segja, að sanna skuli með embættisvottorðum atriði þau, er þannig má sanna, svo sem aldur, dauða og búskifti. Þyki vígslumaður of harður um sannanakröfur, seta hjónaefni heimtað brjeflegan úrskurð hjeraðsdómara um ágreiningsatriðið, 20. gr.

Auk skilríkja þessara á vígslumaður að heimta vottorð tveggja áreiðanlegra manna, svaramanna, til tryggingar því, að engin hindrun sje fyrir hinu fyrirhugaða hjónabandi.

Lýsing, jafnt til kirkjulegrar sem borgaralegrar vígslu, fer fram með auglýsing á almannafæri, bæði þar er brúður og brúðgumi á heima eða dvelur, sje annaðhvort eða hvorttveggja heimilislæust.

Standi prestur fyrir lýsingu, er auglýsingin fest á kirkju, en ella á þingstað eða í kaupstöðum birt á venjulegan hátt. Auglýsingin á að vera uppi 3 vikur. Eigi annað hjónaefna heima erlendis, ákveður stjórnarráðið hvert sinn, hversu lýsa skuli, 22. gr.

Meinbugum á að lýsa fyrir vígslumanni þeim, sem stendur fyrir lýsingunni. Lögbann fógeta er úr gildi numið, eða þarf að minsta kosti eigi, sbr. aths. um 22. gr. frumvarpsins.

Vígslumaður á að halda töflur um lýsingar, en ríkissjóður að leggja til bækur undir þær, 26. gr.

Lýsingin er eigi „præklusif“, sbr. 1. mgr. 32. gr., og tapar gildi sínu, ef vígsla fer eigi fram á næstu 12 vikum eftir lok lýsingarfrests, sem er 3 vikur frá uppfesting auglýsingar, 2. mgr. 32. gr., sbr. 24. og 22. gr. og 106. gr.

Að loknum lýsingarfresti, afhendir vígslumaður, eigi annar vígslumaður að gefa hjónin saman en sá, sem lýsti með þeim, hjónaefnunum vottorð um lýsinguna og hafi engum meinbugum verið lýst, þá jafnframt vottorð um það, 24. gr.

H j ó n a v í g s l a.

Hjónaband verður, nú sem fyrri, eigi stofnað nema með meðalþöngu lögmálts embættismanns. Taki óbær maður, t.d. uppgjafaprestur eða

valdsmaður, sig til að vígja hjónaefni af eigin rammleik, þá er slík athöfn ógild, 1. mgr. 38. gr.

Almennu vígslumennirnir hjer á landi eru valdsmenn og prestar þjóðkirkjunnar, 27. gr. Auk embættismanna þessara geta löggiltir prestar eða forstöðumenn annara hjerlendra trúfjelaga, 29. gr., og fulltrúar annara ríkja hjer á landi, 103. gr., framkvæmt hjer löglega hjónavígslu.

Vígslumátinn er tvenns konar, fer eftir því, hver framkvæmir vígsluna, valdsmaður eða prestur. Vígsla valdsmanns nefnist „borgaraleg“, en presta „kirkjuleg“, 31. og 29. gr., sbr. 27., 28. og 30. gr. B Borgaraleg vígsla er aðalvígslan að því leyti, að allir eiga heimting á henni, 30., sbr. 31. gr. En kirkjulega vígslu geta hjónaefni því að eins heimtað fyrir þjóðkirkjupresti, að þau heyri bæði til þjóðkirkjunnar og annað þeirra sje auk þess sóknarborn prests þess, sem vígja á, 2. mgr. 29. gr. Og jafnvel þótt svo sje sem nú var greint, þá getur prestur þó, með samþykki biskups, færst undan að vígja hjónaefni, vegna trúarskoðana sinna, 3. mgr. 29. gr. Á hinn bóginn má prestur vígja hjónaefni heyri annað til þjóðkirkjunnar.

Eins og áður greinir, er það yfirléið skilyrði fyrir hjónavígslu, að löglega hafi áður verið lýst með hjónaefnunum, og á vígslumaður að heimta vottorð um lýsinguna, nema hann hafi sjálfur lýst. Lýsing er þó eigi einhlit, því að vígslumaður má eigi vígja hjónaefnin, þótt til engra meinbuga hafi verið sagt, sje honum kunnugt um slíka. Í annan stað má eigi líða lengri tíni milli loka lýsingarfrests og hjónavígslu en 12 vikur, hafi lýsing farið fram hjer á landi, 32. gr.

Megi vígsla fara fram án lýsingar samkvæmt 25. gr., þá gætir vígslumaður einn allra vígsluskilyrða, og verður þá að heimta öll sömu skilyrði fyrir þeim og heimta skyldi til lýsingar eftir 20. gr., sbr. 33. gr.

Vígslumaður, jafnt prestur sem valdsmaður, verður að hafa 2 votta við vígsluna, 35. gr., og mundu það venjulega vera svaramennirnir, samkvæmt 20. gr.

Uppistaðan í vígsluathöfninni er yfirlýsing hjónaefna um að vilja eigast og á henni byggð yfirlýsing vígslumanns um að hjónaefnin sjeu upp þaðan hjón, 35. gr. Að öðru leyti setur stjórnarráðið reglugerð um athöfnina, 3. mgr. 35. gr.

Verði vígslumanni það á, að gefa hjónaefni saman án yfirlýsingar beggja um að eigast vilja, er vígslan „ógild“ samkvæmt 38. gr., eða rjettar ógildanleg samkvæmt V. kafla laganna. Aftur á móti ógilda aðrir vígslubrestir ekki vígsluna, svo sem lýsingarleysi, vottaleysi,

að vígslubær en ekki rjettur vígslumaður (prestur) hefir staðið fyrir vígslunni o.s.frv., 36. gr.

Borgaraleg vígsla fer fram á skrifstofu vígslumanns, nema annað eða hvorttveggja hjónaefna sje hættulega sjúkt eða hjónaefnum og vígslumanni komi saman um annan vígslustað, eða stjórnnarráðið hafi gjört aðra skipun þar á, eftir tillögum sýslunefndar eða bæjarstjórnar, 1. mgr. 34. gr. Undanþága í tilteknu falli er sennilega ekki hægt að fá.

Um borgun fyrir vígslu fer eftir 29., sbr. 3. mgr. 34. gr.

Kirkileg vígsla fer fram í söknarkirkju, nema annað hjónaefna eða hvorttveggja sje hættulega sjúkt, eða hjónavígslubrjefs hafi verið aflað, 2. mgr. 34. gr.

Standi prestur eða forstöðumaður annars trúfjelags en þjóðkirkjunnar fyrir vígslu, þá gilda reglur þess trúfjelags um samviskufrelsi prests samkvæmt 29. gr., að svo miklu leyti sem þeim verður við komið, reglur 34. gr. um vígslustað og ferðakostnað og reglur 39. gr. um vígslugjald sbr. 40. gr.

Þegar eftir vígsluna á vígslumaður að geta vígslunnar í embættisbók sinni, prestur í ministerialbókinni og valdsmaður í vígslugerðabókinni og hjónaskránni eða töflu, sem haldin er í rjetttri tímaröð um framkvæmdar hjónavígslur. Hafi annar vígslumaður en prestur brúðar staðið fyrir vígslunni, ber þeim vígslumanni, jafnt valdsmanni sem presti (forstöðumanni annars trúfjelags), að senda presti brúðar tilskrift úr vígslubók sinni, innan viku frá vígslu, og skal prestur síðan geta vígslunnar í ministerialbók sinni, 37. gr.

Um borgun fyrir kirkjulega vígslu fer eftir 2. mgr. 39., sbr. 3. mgr. 34. gr.

III. og IV. kafli hjónabandslaganna, lýsingar og vígslureglur, eiga eigi við hjónavígslur fyrir fulltrúum landsins í öðru ríki, heldur verður gjörð skipun um þær með kgl. tilskipun, 103. gr.

Skilnaður að borði og säng.

Til skilnaðar að borði og säng þarf alt af sjerstaka heimild, leyfisbrjef valdstjórnar.

Sjeu hjónin sammála um samvistaslit, um það, hversu fara skuli um forræði fyrir börnunum og um framfærslu hvors annars og barnanna, lætur valdsmaður leyfið úti, 51. gr.

Standi öðruvísi á, eða vandræki annað mjög framfærsluskyldu sína eða aðrar hjóna- eða foreldraskyldur, eða sje mjög hneigt til drykkjuskapar eða annara lasta, eða sje megent ósamlyndi með hjónunum, þá veitir stjórnnarráðið skilnaðarleyfið, 52. gr.

Hingað til hefir valdstjórninni eigi verið talið skylt að veita fremur hjerumráð leyfi en önnur en nú er veitingarskylda lögð á stjórnarráðið í 52. gr. ^{numa efnabálga efni á} og hlýtur þá sama að gilda um valdsmenn.

Það er áfram skilyrði fyrir skilnaðarleyfi, að leitað hafi verið um sættir með hjónunum, 51. og 52. gr., en þó með nokkuð öðru móti en var. Sje skilnaðarleyfis leitað hjá valdsmanni, nægir sáttaumleitun fyrir presti eða sáttanefnd samkvæmt 53. gr. En sje skilnaðar leitað í stjórnarráðinu, verður auk þess að leita valdsmanns til sáttaumleitunar um forræði fyrir börnunum og um framfærslu þeirra og hjónanna. Munurinn helgast af því, að í fyrra fallinu er það lögmælt skilyrði fyrir veitingu, að samkomulag sje um þessi atriði, áður en leyfið verður veitt. Að öðru leyti þarf eigi sáttaumleitun fyrir valdsmanni.

Prestur stendur yfirleitt fyrir sáttaumleitun samkvæmt 53. gr. Heyri hjónin engu trúfjelagi til eða sitt hvoru, leitar sáttanefnd um sættir með þeim í stað prests, svo og ávalt, er hjónin eru sammála um að leita sáttanefndar, hversu sem trú þeirra er háttað.

Hjónunum er skylt að sækja sjálf boðaðan sáttafund, eigi þau ekki 30 kílómetr. lengri leið þangað. Sje leiðin lengri, skal reyna sátt með hvoru í sínu lagi. Sje annað erlendis, þarf eigi að reyna sátt með því. Sæki annað hjóna eigi löglegan sáttafund, getur valdsmaður, samkvæmt kröfu sáttaumleitunarmanns (prests eða sáttanefndar) fjórt því brjeflega 5 - 20 kr. sekt til sveitarsjóðs, 53. gr. Sæki hvorugt fundinn, verður eigi af sáttaumleitun og fæst þá leyfið eigi. Slikt hið sama gildir, ef beiðandi sækir eigi fundinn. Aftur á móti mundi það eigi hindra leyfisveitingu, þó að kærður sækti eigi sáttafund.

Lögfylgjur skilnaðarins fara að nokkru leyti eftir skilnaðarbrjefinu, sem valdstjórnin getur eigi afturkallað, en þó breytt á sumum sviðum eftir atvikum.

1. Aðallögfylgja skilnaðarins er sú, að samvistaskylda hjónanna fellur niður, enda allar aðrar lögfylgjur hans háðar samvistaslitunum, svo að þær standa og falla með þeim.

2. Samkvæmt 2. mgr. 4. gr. laga nr. 60/1917 um lögræði verður borð og sængurskilin kona fjárráð,

3. Samkvæmt 54. gr. fellur sameigna hjóna niður, enda eiga búskifti þá þegar að fara fram. Skiftin, sem hjónin mega sjálf gera með sjer, þar eð bæði eru að jafnaði fjárráð, fara eftir fyrirmælum skiftalaganna.

Hafi skilnaðurinn orðið fyrir mikla vanrækslu annars hjóna um greiðslu meðlags með hinu eða með framfærsluskyldum börnum eða vegna

mikillar hneigðar til drykkjuskapar eða annara lasta, getur hitt hjóna, sje búið lítið, krafist innanstokksmuna, vinnuáhalda og annara lausafjárnuna úr sameigninni, jafnvel fram yfir búsluta sinn, ef atla má, að það geti eigi án þeirra verið til heimilishalds, 54. gr.

4. Framfærsluskylda hvors hjóna á hinu gagnvart fátækra stjórnum helst þrátt fyrir skilnað að borði og sæng, 60. gr. hjbl., 2. gr. ftl. nr. 44/1905.

En framfærsluskylda hvors hjóna gagnvart hinu fer, ^{Skv.} 55. gr. hjbl., eftir ákvæðum skilnaðarbrjefsins. Eigi annað hjóna aðallega sök á skilnaðinum, getur það yfirleitt eigi fengið rjett til framfærslu af hendi hins. En að öðru leyti fer það eftir atvikum, hvort annað skuli framfæra hitt, svo sem meðlagssupphæðin, og á að fara eftir kjörum beggja, 55. gr.

Gerðum úrskurði um framfærslu hjóna sín á milli má breyta, nema meðlagssupphæð hafi verið einskorðuð frá upphafi.

5. Þá skal og kveða á um það í skilnaðarbrjefinu, hversu fara skuli um forræði fyrir börnunum. Sjeu hjónin ásaðtt um það, fer að jafnaði þar eftir. Þó skulu forráð barns vera óskift hjá sama foreldri og eigi annað foreldri aðalsök á skilnaðinum, fær hitt foreldrið að jafnaði forráð barnanna. Sjeu foreldrin eigi á eitt sátt um forræði barnanna, skal það ráð upp taka, sem börnunum mundi verða fyrir bestu. Áður en skilnaðarveitandi tekur ákvæði um farið barnanna, á hann að leita álits næsta venslamanns, 56. gr.

Gengnum úrskurði um forráð barnanna má breyta, fari annað foreldrið fram á það, enda hafi atvik breytst og líklegt, að breyting mundi verða börnunum til bóta, 2. mgr. 58.

6. Framfærsluskylda foreldra á börnunum gagnvart fátækra stjórnum helst óbreytt þrátt fyrir skilnaðinn, 2. mgr. 60. gr. hjbl., sbr. 3. gr. ftl.

En um framfærsluskyldu hvors foreldris á börnunum gagnvart hinu á að öllum jafnaði að ákveða í skilnaðarbrjefinu og „eftir öllum kjörum foreldra“. Sje börnunum ójafnt skift milli foreldranna, má gjöra því, er vægar hefir orðið úti, að gjalda svo mikið til hins foreldrisins að jöfnuður komist á, 2. mgr. 57. gr. Sjeu bæði foreldrin jafnvel stödd, mundi að jafnaði sinn helmingur framfærslukostnaðar lenda á hvöru um sig.

Gengnum úrskurði um framfærslu barnanna má breyta eftir breyttum atvikum, 1. mgr. 58. gr.

Hafi hjón fyrir skilnað samið um skiftingu hvort heldur sameignar sinnar eða framfærslu annars á hinu eða barnanna, þá má hrinda þeim

samningi með dómi, þótt bæði hafi verið fjárráð, ef verulega hefir verið hallað á annað í samningnum og dómstefnt hefir verið innan 3 mánaða frá skilnaðinum, 1. mgr. 59. gr.

Auk dómstólaleiðarinnar þá má skjóta samningi um framfærslu foreldra á börnunum til yfirvaldsúrskurðar, 2. mgr. 59. gr., sbr. 2. mgr. 79. gr., og þannig fá bæði greiðandi og ódýranjúrskurð um það atriði en hin, enda heyrir eftirlit með framfærslu óframfærðra barna undir valdstjórnina.

Sje meðlag með öðru hjóna eða börnunum eigi greitt í tíma, getur hitt hjóna eða annar rjettur hlutaðeigandi krafist greiðslu þess eftir þeim reglum, sem gilda um innheimtu meðlaga með óskilgetnum börnum, 1. mgr. 60. gr., sbr. sjerstaklega 26. gr. utanhjónabandsbagnlaganna nr. 46/1921 (áður 9. gr. ftl.). Hjer kemur skilnaðarbrjefið í stað meðlagsúrskurðar og „meðalmeðlag“ kemur hjer ekki til skoðunar, heldur fer meðlagshæðin eftir skilnaðarbrjefinu.

Hjón skal og mint á heimild valdsmanns til þess, samkvæmt 17. gr. hjbl. nr. 57/1921, að banna bónda, sem slitið hefir samvistir við konu sína, án leyfis til skilnaðar að borði og sæng, að raska sameiginni meðan þau eru óskilin.

Í þessu sambandi má og geta samvistaslitaleyfis þess, sem stjórnarráðið getur veitt samkvæmt 3. mgr. 102. gr. hjbl., með því að slík samvistaslit eru ekki ólík skilnaði að borði og sæng, enda getur stjórnarráðið jafnframt gert bónda að greiða meðlag með konu og börnum meðan þau samvistaslit haldast og þá eftir 55. og 57. gr.

7. Deyi annað hjóna meðan á skilnaðinum stendur, missir það, sem lifir, löggarf eftir hið látna, 17. gr. erfðatilsk. 25.IX 1859.

Aftur á móti mundi borð og sængurskilin kona halda ættarnafni manns síns, lögmæltum eftirlaunum, atvinnurjetti o.s.frv.

Eins mundi gifting annars og utanhjónabandssamfarir brjóta í báð við 161. og 160. gr. hgnl.; enda er það tekið fram í skilnaðarbrjefinu til varúðar, að hvorugt megi ganga í nýtt hjónaband.

Yfirleitt haldast aðrar lögfylgjur hjónabandsins en þær, sem hjer er getið, og þær falla í rauninni ekki niður, heldur liggja þær að eins niðri, meðan skilnaðurinn stendur. Þær vakna af sjálfu sjer, er hjónin taka saman aftur, 61. gr., jafnvel þótt eigi væri um annað en samrekkjun að ræða, og þyrfti þá nýtt leyfi til skilnaðar að borði og sæng til þess að samvistaslit gætu verið lögleg upp þaðan.

Hins vegar getur veitingavaldið ekki afturkallað útgefið skilnaðarbrjef og hvorugt hjónanna heimtað samvistir uppteknar af eigin rannleik.

Í 110. gr. er svo fyrir mælt, að sje skilnaðar að borði og sæng beðst af ástæðum sem er eldri hjólaðgunum, þá skuli þó fara um skilnaðinn eftir þeim lögum. En með því að hjer er að eins um bráðabirgðarákvæði að ræða, enda skilnaðarástæður líkar eftir eldri og yngri löggunum og eldri ástæða mundi oft hafa átt sjer nokkurn stað undir nýju löggunum, þá skiftir þetta ákvæði litlu máli.

Ó g i l d i n g h j ó n a b a n d s.

Að áðurgildum lögum (tilsk. 21. VII. 1831, II, 3) var álitio, að hjónaband það væri sjálfógilt (ipso jure nullum), er bryti í báð við nokkur fortakslaus vígsluskilyrði, sjerstaklega svokölluð blóðskammar- og tvíkvænishjónabönd. En samkvæmt hjónabandslöggunum eru engar sjálfvirkar ógildisástæður lengur til. Hjer eftir þarf dóm til til ógildingar hjónabands, hversu meingallað sem væri, hafi það verið stofnað fyrir vígslumanni. Konungsúrskurður nægir eigi. Þó hefur eigi dóm til ógildingar „hjónabandi“, ef óbær maður, uppgjafa prestur eða valdsmaður, hefði „gefið saman“ karl og konu, enda þar eigi um vígslu eða hjónaband að ræða, sbr. Stjórnarráðsbrjef 31. VII. 1911, Stjtt. 1911 B, bls. 171. En koma mætti þó slíkri athöfn undir úrskurð dómstólanna, samkvæmt 82. gr.

Aðalreglurnar um ógildingu hjónabands eru í V. kap., 41-50. gr. hjólaðanna.

Ógildingarástæðurnar settu að rjettu lagi að rifta hjónabandinu frá upphafi (ex tunc), nema öðruvísi væri sjerstaklega ákveðið. En samkvæmt 44. gr. hjónabandsl. er þessu snúið við, þannig að yfirleitt fer um ógilding sem um skilnað. Ógildingarástæðurnar eru tvenns konar: Annars vegar þær, sem ákæruvaldinu ber að halda fram, annaðhvort fortakslausþ eða eftir atvikum, sbr. 2. mgr. 89. gr. Og hins vegar þær, er annað hjóna, og eftir atvikum fyrri maki tvíkvænings, en engir aðrir, geta haldið fram.

Allar aðrar riftingarástæður eru svokallaðar skilnaðarástæður, þ.e. ástæður, sem rifta að eins framtíðargildi hjónabandsins, ógilda lögfylgjur þess eða breyta þeim eftir að skilnaðardómur gengur eða skilnaðarbrjef út gefið (ex nunc), en haggja þeim ekki fyrir þann tíma.

Ógildingarástæður alm. valds.

Ákæruvaldinu er skylt, samkvæmt 41. gr., að höfða mál til ógildingar hjónabandi, ef svo stendur á, sem hjer fer á eftir:

1. Ef hjónabandið brýtur í báð við 13. gr., þ.e. ef hjónin eru

skyld í beinan legg eða systkin. Það skiftir eigi máli, hvort skyldleiki hjónanna byggist á hjónabands- eða utanhjónabandssamförum foreldranna, eða hvort hjónin eru alsystkin eða hálfsystkin.

2. Ef hjónabandið fer í bág við 15. gr., þ.e. ef hjónin eru tengd beinan legg og mægðirnar helgast af hjónabandi, t.d. tengdforeldri og tengdabarn eða stjúpforeldri og stjúpbarn. Mægðir í hliðlegg og mægðir vegna utanhjónabandssamfara skifta aftur á móti eigi máli.

3. Ef hjónabandið brýtur í bág við 16. gr., þ.e. ef annað hjóna eða bæði eru gift fyrir. Því er svo ákveðið um tvíkvænishjónaband í 2. mgr. 41. gr., að ekki skuli ógilda síðara hjónabandið sje því fyrri slitid áður en mál er höfðað. Auk þess má stjórnarráðið fresta málshöfðun til ógildingar tvíkvæningshjónabandi, „sjerstaklega ef atla má, að fyrri hjónabandi verði bráðlega slitid“, 2. mgr. 89. gr.

Ög ekkert hjónaband má kera til ógildingar, hver sem ástæðan er, sje annað hjónanna látið, enda fellur ógildingarmál niður, deyi annað hjóna fyrir dómsuppsögn, 100. gr.

Ákærvaldið getur eigi látið aðrar ástæður til sín taka til ógildingar en þær, sem nú voru nefndar, nje heldur standi öðruvísi á. Hins vegar eru eigi reistar skorður við ákæru þess til refsingar annars aðilja eða beggja með fyrnefndum reglum, sbr. 1. mgr. 89. gr.

Auk ákærvaldsins á hvort hjóna um sig og fyrri maki tvíkvænings sökn út af nefndum ógildingarástæðum, en enginn annar.

Ógildingarástæður hjóna.

Auk nýnefndra meinbuga, sem kallast mega fortakslausir að því leyti, sem ákærvaldið á yfirleitt að halda þeim fram, þá getur sumpart annað hjóna og sumpart hvort þeirra um sig hreyft ógildingar-kröfu út af eftirfarandi meinbugum:

1. Ut af „geðveiki“ eða „vitskortni“ getur bæði það hjóna, sem þannig er ástatt um og eins hitt heimtað hjónaband sitt ógilt, hið sjúka þó eigi, sjeu 6 mánuðir liðnir frá því að geðveikin batnaði. Hitt hjónanna getur því að eins heimtað ógildingu, að því hafi verið ókunnugt um brest maki síns, þá er vígsla fór fram, og verður þó að höfða málið innan 6 mánaða frá því að það komstað brestinum eða hinu batnaði, enda sjeu eigi liðin 3 ár frá vígslu, 42. gr.

2. Hafi annað hjóna verið viti sínu fjær, þegar vígsla fór fram, eða að öðru leyti svo ástatt um það, að það mátti eigi skuldbinda sig að lögum til hjúskapar, þá getur það krafist ógildingar, 43. gr., 1. liður. Hjer er átt við óvit um stundarsakir, af hvaða ástæðu sem er, svo sem megná ölvímu, dáleioölu o.s.frv.

3. Slíkt hið sama gildir, hafi annað hjóna af yngri látið vígja sig öðrum en það hafði bundist hjúskaparorði, eða hafi það verið vígt án þess það ætlaðist til þess, 2. liður 43. gr., svo sem vegna rangrar yfirlýsingar vígslumanns eða misskilnings þess sjálfs á vígsluathöfnunni.

Í 2. og 3. lið er, samkvæmt orðalaginu, að eins því hjóna, sem bresturinn er hjá, ætlaður ógildingarrjettur, en eigi hinu.

4. Hafi eiginkona eða eiginmaður, án vitundar hins, verið haldið „söttuðum kynsjúkdómi, alltiðum flogaveikisköstum eða holdsveiki, eða verið óbætanlega ófært til holdlegra samfara“ (impotentia coeundi), þá er vígsla fór fram, þá getur hitt (siðarnefnt) krafist ógildingar, 3. liður 43. gr. Þetta gildir sennilega, þó að sjúklingnum hafi verið ókunnugt um sjúkdóm sinn. Þó verður hjónabandið eigi ógilt af þessum ástæðum, sannist það, áður en dómur gengur, að sjúkdómurinn sje læknadur eða kynsjúkdómur orðinn ósöttuður, nema kynsjúkur maki hafi sýkt hinn.

5. Hafi eiginkona eða eiginmaður komið hinu til að eiga sig með því visvitandi að villa á sjer heimildir eða leynd atvikum úr lífi sínu, er mundu hafa fælt hitt frá hjónabandinu, ef vitað hefði, svo sem með því að leggja launung á drýgðan glæp, eða eftir atvikum kona með því að leynd þunga sínum af völdum annars en bónda síns, þá getur hitt krafist ógildingar, 4. liður 43. gr.

Ástæðunum í 4. og 5. lið getur það eins það hjóna, sem blekt hefir verið, haldið fram, en eigi hitt.

6. Hafi annað hjóna verið „neytt til vígslunnar“, getur það heintað ógilding, 5. liður 43. gr. Hjer er eigi að eins átt við líkamlega (mekaniska) nauðung, sem sjaldan mundi koma fyrir, heldur og við hótanir um spjöll á lífi, heilbrigði eða velferð, hvort heldur hins neydda eða nánustu vandamanna hans. Og á sama stendur, hvaðan nauðungin kemur, hvort heldur frá þriðja manni eða maka.

Ógildingarástæðunum verður eigi fjölgað með löggjöfnun. Og samkvæmt 1. mgr. 107. gr. verður hjónaband, sem stofnað er fyrir gildistökudag hjólaganna, því að eins ógilt, að ógildanlegt sje bæði að þeim og þá gildandi lögum.

Mál í tilfellunum 2. - 6. verður, eins og eftir 1. lið, að höfða innan tiltekins tíma, sem sje ^{áður} mánaða frá því að ástandi því var lokið, er lýst er í 2. lið eða frá því að sóknaraðili komst að raun um ógildingarástæðunnar í 3. - 5. lið, eða frá því að nauðung ljetti, samkvæmt 6. lið og í síðasta lagi innan 3 ára frá vígslu, hversu sem á hefir staðið.

Lögfylgjur-ógildingarinnar.

Að áður gildum lögum voru afleiðingar ógildingar hjónabands yfirleitt þær, að hjónabandið bar að skoða sem ógilt frá upphafi, að því sleptu, að grandalaus maki og börn hans og hins áttu hvorki að biða hnekki á mannorði nje fje.

En samkvæmt 44. gr. hjbl. er reglunni snúið við þannig, að yfirleitt eru lögfylgjur ógildingarinnar hinar sömu og lögskilnaðar. Þetta gildir samkvæmt 2. mgr. 107. gr. jafnt um hjónabönd, sem stofnuð eru fyrir gildistökudag hjbl. sem um yngri hjónabönd.

Lögfylgjur hjónabandsins börnunum til handa og þriðja manni standa yfirleitt óhaggaðar, hver sem ógildingarástæðan var, og hvort sem annað hjónanna eða bæði hafa verið grandalaus eða eigi.

Um börn, er getin hafa verið eða fædd í ógildanlegu og síðar ógiltu hjónabandi, er það sjerstaklega ákveðið í 9. gr. hjónabandsbarnalaganna nr. 57/1921, að þau hafi sömu rjettindi gagnvart foreldrum sínum og skilgetin börn, og gildir það jafnt, hvort sem foreldrin hafa verið sek eða sýkn. Hins vegar er það skilyrði sett fyrir óskertum rjettindum foreldris yfir barninu í þessu falli, að foreldrið hafi verið grandalaust um ógildingarástæðuna, þá er barnið var getið.

Ógildingin hefir sjerstaklega áhrif á afstöðu hjónanna þeirra í milli. Sumar lögfylgjur hjónabandsins haldast þó milli hjónanna eftir ógildinguna, alltjend um stund. Þannig mundi kona halda ríkis- og sveitfesti og stundum nafni bónda síns, þangað til hún ynni sjálfstæðan rjett í þeim efnum.

Hafi sjereign verið með hjónunum, hefir ógildingin engin áhrif á fjárhagslega afstöðu þeirra. En hafi sameign verið með þeim, þá skal búinu skift, og tekur þá hvort hjóna af óskiftu svo mikið, sem það hefir lagt í búið, frá hjúskaparbyrjun til hjúskaparslita, og með hverju móti sem var. Gjafir, sem annað kynni að hafa gefið hinu til sjereignar, eru afturkræfur. Löglegar eldri kröfur þriðja manns gagnvart hjónunum ganga þó á undan þessum rjetti hjóna, sbr. orðin: „tekur af óskiftu“. Hrökkvi sameignin eigi til þess, að hvort hjóna geti fengið sitt samkvæmt framansöguð, lækkar hlutur hvors um sig að sama skapi hlutfallslega, 45. gr.

Auk þannig lagaðrar riftingar sameignar, getur grandalaus maki heimtað hæfilegar bætur af hinu, sje ógildingar krafist samkvæmt 41. gr., fyrri mgr. 42. gr. eða samkvæmt 43. gr., enda hafi stofndum verið kunnugt um ógildingarástæðuna, þá er vígsla fór fram. Þennan

bótarjett hefir grandalaus maki, hvort sem sameign eða sjereign hefir verið með hjónunum. Sje ógildingar krafist samkvæmt 2. mgr. 43. gr., vegna geðveiki eða vitskorts hins, verða batur eigi dæmdar stefnanda. Bæturnar skal tiltaka eftir kjörum beggja. Þar má ákveða hvort heldur í eitt skifti fyrir öll eða á tilteknum gjalddögum. Þeirra verður að kröfjast um leið og ógildingar er krafist, sjálfstætt mál til innheimtu þeirra er eigi leyfilegt, 46. gr.

Framfærsluskylda hjóna bæði hvors gagnvart öðru og beggja gagnvart fátækrastrjórn fellur niður með ógildingunni, jafnt seks sem sýkns og hvort heldur ógildingin hefir farið fram samkvæmt kröfu ákærvalds eða annars hjóna, 47. gr., sbr. 2. gr. fl.

Sje hjónaband ógilt af ástæðu, sem konunni var kunnugt um þá er vígsla fór fram, getur maðurinn krafist þess, að af henni verði dæmdur rjettur til að kenna sig við hann, 48. gr. Annars getur löðskilin kona og þá líka kona í hjer umræddu falli fengið leyfi stjórnsarráðs, samkvæmt 3. gr. mannanafnalaganna nr. 41/1913, til þess að taka upp fyrra sttarnafn sitt.

Eins og áður greinir verður ógildanlegt hjónaband ekki ógilt, hafi því verið slitið áður en ógildingar er krafist. En bæði þarf að greiða úr sameigninni, hafi hún átt sjer stað, og svo getur annar maki hafa átt aðrar rjettmatar kröfur á hendur hinum. Hafi hjónin skilið að lögum, fer um þessi atriði samkvæmt þar að lútandi ákveðum VII. kap. hjbl. En hafi hjónabandsslitin orðið vegna dauða annars, kemur 49. gr. til framkvæmda.

Hafi hjónabandið verið ógildanlegt samkvæmt 1. mgr. 41. gr. (blóðskömm eða tvíkveni) en annað látist áður en hjónabandið var ógilt, þá getur hitt, hvort sem það hefir verið sekt eða sýknt, krafist búskifta samkvæmt 45. gr. og sömuleiðis erfingjar hins látna. Auk þess getur eftirlifandi maki, hafi hann verið grandalaus um ógildingarástæðuna en hinn vitað um hana, krafist bóta samkvæmt 46. gr., en þennan bótarjett eiga erfingjar hins látna vitanlega eigi, 1. mgr. 49. gr. Hafi hið látna átt 2 konur eða 2 menn, getur spurning risið um það, hvort eldri eða yngri maki hins látna skuli eignast það verðmæti, sem lög ætla því hjóna, sem eftir lifir, svo sem batur eða eftirlaun. Þessu svarar 5. mgr. 49. gr. þannig, að verðmætið beri eldri maka, nema annað sje bert af ástæðum, t.d. framfærslueyrir, keyptur af nafn seinni maka.

Hafi hjónabandið verið ógildanlegt samkvæmt 42. eða 43. gr. (geðveiki, vitskortur, óvit o.s.frv.) og sje það hjóna, er sókn átti ógildingarmáls, eftir þessum greinum, á lífi og sóknfrestur eigi

liðinn, en hitt dáið áður en hjónabandið var ógilt, þá getur hið sóknengga bæði krafist búskifta samkvæmt 45. gr. og bóta samkvæmt 46. gr. Búskiftarjetturinn ber jafnt sekum sem söknum eftirlifandi maka og erfingjum hins látna. En erfingjarnir eiga engan bótarjett og eftirlifandi maki því að eins, að hann hafi verið grandalaus um ógildingarástæðuna og sá látni vitað um hana.

Devi sóknengur maki samkvæmt 42. gr. eða 43. gr. eftir að átilingarmál er höfðað en áður en dæmt er, þá getur hver erfingja hans haldið fram búskiftakröfu samkvæmt 45. gr., en bótakrafa samkvæmt 46. gr. fellur þá niður. Sama rjett til búskiftakröfu hefir hver erfingi hins sóknengga, þótt ógildingarmál hafi eigi verið höfðað, hafi sóknengur til dauða síns verið í því ástandi, sem lýst er í fyrri mgr. 42. gr. eða í 1. lið 43. gr.

Búskifti og bótakröfu samkvæmt 49. gr. skal gera innan 3 mánaða frá dauða hins látna.

Hafi eftirlifandi maki neytt rjettar síns samkvæmt 1. eða 2. mgr. 43. gr., er svo ákveðið í 50. gr., að erfðarjettur hans eftir hið látna falli niður. Aftur á móti heldur hana erfðarjetti sínum er öðruvísi stendur á, meðal annars, er erfingjar hins látna hafa komið fram búskiftakröfu samkvæmt 49. gr.

Lögskilnaður hjóna.

Með lögskilnaði hjóna er átt við rifting hjónabands frá útgáfudegi skilnaðarbrjefs eða skilnaðardóms. Eldri lögfylgjur hjónabandsins standa yfirleitt óhaggaðar, en frambúðarlögfylgjur þess fallar flestar þá þegar niður.

Skilnaðarástæður samkvæmt hjbl. eru yfirleitt hinar sömu og áður voru, og eru talðar í 62. - 71. gr. laganna.

Áður voru skilnaðarástæður sumpart flokkaðar eftir því, hvort þær urðu til fyrir eða eftir hjónavígsluna og sumpart eftir því, með hverju móti þeim varð haldið fram. Fyrri flokkurinn er fallinn úr sögunni, enda skilgreiningin óheppileg. Svokallaðar undanfaramandi skilnaðarástæður eru nú allar ógildingarástæður, að því sleptu, að tvíkvæni mæ enn halda fram sem skilnaðarástæðu. Skilnaðarástæðurnar verða, að tvíkvæni einu undanskildu, allar til eftir stofnun hjónabands þess, sem rifta á. Og síðari flokkunarnar, dómsástæður og brjefástæður, eftir því, hvort ástæðunni varð haldið fram dómstóla- eða valdstjórnarvegin, gætir nú eigi heldur að ráði, með því að það er nú lagt algjörlega á vald aðilja, hvora leiðina þeir vilja heldur fara, að því sleptu, að skilnaðar samkvæmt 62. gr.

verður að leita hjá valdstjórninni. Jafnframt er valdstjórnin skulduð til að veita skilnaðarleyfi, þá er lögmælt skilyrði eru fyllt. Áður lögðu að eins tilteknar ástæður undir dómstólana og valdstjórninni þó aldrei talið skylt að veita umboðinn skilnað.

Skilnaðarástæðurnar eru sem hér greinir:

1. Fyrst og fremst er hjónum, sem skilin hafa verið að borði og sæng, eru ásátt um lögskilnað, um framfærslu hvors annars og um framfærslu og forræði barnanna, heimill lögskilnaður eftir borð og sængurskilnað í 1 ár.

En eftir 2 ára borð og sængurskilnað, getur annað hjóna, gegn mótmælum hins, fengið lögskilnað. Af því að borð og sængur skilnaðartíminn er nú mjög stytur, frá því sem áður var, er stjórnarráðinn en eigi valdsmönnum, falið að veita lögskilnað, er svo stendur á, sem hér segir, en þó jafnframt ákveðið, að fela megi valdsmönnum skilnaðarvettingu í þessu falli síðar.

Áður en skilnaður er veittur, skal rýna sátt með hjónunum samkvæmt 53. gr.

Með skilnaðarbeiðni þá, sem hér um ræðir, verður eigi farið til dómstólanna, 62., sbr. 72. gr.

2. Skilnaðarástæðan er 3 ára samvistaslit án leyfis til borð og sængurskilnaðar. Fæst skilnaður þá, eigi að eins er hjónin eru sam-mála, heldur og þótt annað sje skilnaðinum andstætt. Þó má að jafnaði eigi leyfa því hjóna skilnað, sem aðallega hefir valdið samvistaslitunum, 33. gr. Með þessu ákvæði er reynt að varna því, að skilnaður verði vegna einhliða vítaverðs háttalags annars hjóna.

3. Skilnaðarástæðan er 2 ára samvistaslit án samkomulags og lögmætra orsaka, 64. gr. Er hér átt við svokallað brotthlaup (desertio) og því hugtaki eigi breytt, að því sleptu, að „desertio simplex“ (7 ára þiðtími) er feld niður og biðtími út af brotthlaupi stytur úr 3 niður í 2 ár. Skilnaðarkrafan ber að eins því hjóna, sem ólöglega var yfirgefið, þ.e. því, sem látið var eftir án samþykkis þess og án þess hitt hefði löglega ástæðu til samvistaslitanna, t.d. langferð í atvinnuskyli.

4. Skilnaðarástæðan er hvarf og 3 ára útivist annars hjóna, án þess að til þess hafi spurst, 65. gr. Það skilur hvarf annars vegar og samvistaslit eftir 63. og 64. gr. hins vegar, að hvarf verður eigi í samvistaslitaskyni.

5. Skilnaðarástæðan er tvíkvæni, 66. gr. Tvíkvæni mundi oft leiða til ógildingar yngra hjónabandsins eftir kröfu ákærvalds samkvæmt l. mgr. 41. gr., en auk þess er ógildingarrættur heimilaður hvoru

hjóna um sig í 3. mgr. og svo eldri maka tvíkvænings. 68. gr. heim-
ilar ^{alla} ~~þessi~~ maka að krefjast lögskilnaðar í stað ógildingar, en gjöra
verður hann skilnaðarkröfuna innan 6 mánaða frá vitneskju um tví-
kvæni maka síns.

6. skilnaðarástæðan er hór eða annar saurlifnaðarverknaður, er
jafna má til hórs, nema hitt hjóna hafi lagt samþykki á verknaðinn
eða sjálfviljugt stutt að framgangi hans. Skilnaðarkröfu skal þó
gera innan 6 mánaða frá vitneskju um verknaðinn og hvernig sem á
stendur innan 3 ára frá því að verknaðurinn var framinn, 67. gr.

Hór, eða vísvitandi, sjálfviljugar, holdlegar samfarir við annan
en maka sinn, er með elstu skilnaðarástæðum, og er skilnaðargæfur,
nema hitt hjóna hafi samþykkt verknaðinn í orði eða verki eða stutt
að framgangi hans, sbr. t.d. upphaf 183. gr. hgnl. Hjer eftir er
hór skilnaðarástæða, þótt bæði hjónin sjeu jafnbrotleg. En auk hórs
eru önnur „saurlifnaðarverk“, er jafna má til hórs“, skilnaðargæf
með sama fyrirvara og gildir um hór, og verða dómstólarnir (stjórn-
arráðið) að skera úr því í hverju falli. Sem eigi ólíkleg dæmi
mundi mega nefna brot samkvæmt 174., 176. og ef til vill 178. gr.
hgnl.

7. skilnaðarástæðan er samfarir þess hjóna, er veit eða grunar
sig kynsjúkt, við hitt með þeim hætti, að sýking hins heilbrigða
geti afhlotist, nema því að eins, að heilbrigði makinn hafi vitað
um sýkingarhættuna og þó verið sjálfviljugt til samfæranna. Þó fell-
ur skilnaðarkrafa, sem gjöra skal innan 6 mánaða frá því að heil-
brigði makinn vissi sig lagðan í hættu, niður, hafi sýking eigi
hlotist af samförunum, enda sje sjúkdómurinn orðinn ósóttæmur,
68. gr.

Það liggur í hlutarins eðli og 2. mgr. 68. gr., að annað hjóna
verður að vera haldið næmum kynsjúkdómi, til þess að skilnaðar verði
krafist. Það nægir eigi, að það haldi sig sjúkt en sje það eigi.
Hins vegar skiftir það eigi máli hjer, hvort það hefir tekið sjúkdóm-
inn fyrir vígslu eða eftir, enda þó að dulinn kynsjúkdómur við
vígslu mundi ef til vill oftast valda ógildingu samkvæmt 3. lið 43.
gr. heldur en skilnaði. Enn fremur er þess eigi þörf, að hið sjúka
viti sig með vissu sjúkt og sóttgæft, heldur nægir þar grunur. Ekki
skiftir það heldur máli, á hvern hátt sjúklingurinn hefir sýkst,
hvort heldur að sekju eða ósekju. Áherslan liggur á sýkingarhættu
hins heilbrigða og vitneskjuleysi þess um hættuna. Hafi heilbrigði
makinn vitað um sýkingarhættuna og þó sjálfviljugur átt þátt í sam-
förunum, á hann eigi kröfu til skilnaðar, svo sem hún og fellur nið-

ur, hafi eigi orðið af sýkingu af því að sjúkdómurinn var orðinn ósóttæmur. Hins vegar útheimtist eigi, að heilbrigður hafi sýkst. Sjeu bæði hjónin sjúk, verður skilnaðar eigi krafist.

8. skilnaðarástæðan er eftirsókn annars hjóna eftir lífi hins eða misþyrming á því eða börnunum, enda hafi hitt eigi lagt samþykki á verknaðinn eða stutt að framgangi hans. Krafan fyrnist á 6 mánuðum frá vitneskju um verknaðinn og hvernig sem á stendur á 3 árum frá framkvæmd hans, 69. gr. Að jafnaði mundi „eftirsókn eftir lífi eða misþyrming“ jafnframt vera refsiverð, en getur þó verið skilnaðarástæða, þótt svo sje eigi. Komi hjer umræddur verknaður fram við maka, gæti staðið svo á, að velja mætti milli 64. og 69. gr., yrði maki t.d. að stökkva af heimili beggja vegna verknaðar hins. Samþykki eða sjálfviljugur stuðningur annars hjóna á hjer umræddum verknaði hins, mundi aðallega ef eigi eingöngu eiga sjer stað, er verknaðurinn væri beitt að börnunum. Skilnaðarvaldið verður að meta það í hverju einstöku falli, hve nær verknaður samkvæmt 69. gr. er skilnaðargæfur.

9. skilnaðarástæðan er refsisdómur til fangavistar í 2 ár eða lengur, enda hafi hitt hjóna eigi lagt samþykki á brotið eða sjálfviljugt stutt að því og krafist skilnaðar innan 6 mánaða frá vitneskju um dóminn eða í öllu falli innan 3 ára frá dómsuppsögn, 70. gr.

Eftir orðalagi greinarinnar stendur á sama, hvert brotið er, hvort það er svívirðilegt að almennings álit eða eigi. Og greinin virðist eigi girða fyrir skilnað, þó að engin samvistaslit hafi orðið með hjónunum, t.d. af því að dómþoli var náðður. Orðalag greinarinnar virðist heldur eigi girða fyrir áhrif erlends refsisdóms í þessu efni. Eftir öllum aðstæðum, sjerstaklega veitingavenju valdstjórnarinnar í skilnaðarmálum, mundi greinin þó sjerstaklega verða notuð, er samvistaslit hefðu átt sjer stað vegna refsisdómsins. Það mundi eigi skifta máli, hvort dómurinn hljóðaði um einfalt fangelsi eða harðari fangavist.

10. skilnaðarástæðan er „þegn geðveiki“ annars hjóna í 3 ár eða lengur, enda bati ólíklegur. Geðveiki ein er skilnaðargæf, „hálfvit“ aftur á móti eigi. Það heyrir vitanlega undir lækna, að skera bæði úr því, hvort maður sje geðveikur og hvort bati sje ólíklegur. Þess er eigi getið í greininni frá hvaða tíma telja skuli 3 ára frestinn, sje veikin eldri en vígslan, en sennilega verður að telja hann frá vígsludegi.

Skilnaðarástæðunum verður eigi fjölgað með lögjöfnun.

Um málshöfðunarfrest, þar sem hans er eigi sjerstaklega getið

Her, vísast til hlutaðeigandi lagagreina, sbr. og 100. og 101. gr.

Eins og þegar er getið veitir stjórnarráðið lögskilnað eftir skilnað að borði og säng, hver sem ástæðan til skilnaðar að borði og säng hefir verið, enda má auðvitað fá borð og sängurskilnað, þegar hægt er að fá lögskilnað þá þegar.

Sje lögskilnaðar leitað án undangengins skilnaðar að borði og säng, má snúa sjer hvort heldur til stjórnarráðsins eða dómstólanna, 72. gr. En ástæður þær, er heimila lögskilnað án undangengins skilnaðar að borði og säng, eru greindar í 63. - 71. gr.

Sje dómstólanna leitað, þarf annars vegar engan undirbúning af hendi annara stjórnarvalda undir málshöfðunina, og hins vegar eru dómstólarnir skyldir að leiða slík mál til lykta sem önnur mál. En sje stjórnarráðsins leitað til lögskilnaðar, verður leyfisbeiðandi að sanna sáttaumleitun samkvæmt 53. gr. og samkomulagsumleitun yfirvalds út af forræði yfir börnunum og framfærslu þeirra, 1. mgr. 72. gr. En auk þessa getur stjórnarráðið heimtað rjettarskýrslu um óskýra málavöxtu og vísað skilnaðarbeiðni á bug, fáist eigi slík skýrsla eða pyki fengin skýrsla eigi nógu skýr. Samkvæmt þessu mundi stjórnarráðið geta komið sjer hjá að veita skilnaðarleyfi, og að svo miklu leyti mætti segja, að stjórnarráðið væri eigi skyldara að veita leyfi eftir hjbl. heldur en ~~stjórn~~. Gæti þá svo farið, að menn neyddust til að leita dómstólanna. Á þessu mun þó lítil hætta. En hitt er ljóst, að þar sem dráttur mundi oft leiða af notkun 2. mgr. 72. gr., en málshöfðunarfrestitir eru takmarkaðir, þá yrði að heimila málshöfðun eftir lok málshöfðunarfrests í slíkum föllum, enda er það gjört í niðurlagi málsgreinarinnar, en gleymst hefir að ákveða, hversu lengi megi höfða málið og mundu dómstólarnir því verða að meta það. Mundi lögjöfnun frá 2. mgr. 101. gr. ef til vill verða notuð þannig, að leita mætti dómstólanna í alt að 6 vikur frá því er stjórnarráðið hefði vísað málinu frá sjer.

Lögfylgjur lögskilnaðar.

1. Sameign sú, sem var með hjónunum, fellur niður, svo sem við skilnað að borði og säng, enda fara búskifti fram, krefjist annað hjóna þeirra eða bæði, 73. gr. Skiftin fara fram eftir skiftalögunum. Og með því að bæði hjónin eru að jafnaði fjárráð, geta þau venjulega sjálf staðið fyrir skiftunum. Heimild sú, er öðru hjóna er veitt í 2. mgr. 54. gr. hjbl. við borð og sängurskilnað, tekur eigi til lögskilnaðar.

2. Auk sameignaskiftanna, sem hvor aðilja getur heimtað, hver

sem skilnaðarástæðan hefir verið, heimilar 74. gr. því hjóna, sem heimtar skilnað, af því hitt hefir „misboðið því freklega“ rjett til að krefjast bóta af hinu. Dómsstólarnir eru vitanlega einir bærir um að úrskurða þá bótakröfu sem aðrar, sbr. 2. mgr. 74. gr., enda á að krefjast bótanna jafnframt skilnaðinum, sje hans leitað hjá dómsstólunum, en ella áður en málshöfðunarfrestur er úti.

Vitanlega geta verið skiftar skoðanir um það, hvað leggja skuli upp úr orðunum: „misboða freklega“. Dómsstólarnir verða að meta það. Misþyrming annars hjóna á hinu eftir 69. gr. mundi oft falla þar undir, margitrekuð lítilsvirðing, megn sviðingsháttur og eftir atvikum mikill drykkjuskapur.

Svo getur staðið á, að auk bóta eftir 74. gr. megi og krefjast bóta eftir algengum reglum, t.d. fyrir líkamsmeiðingar, og gilda þá algengar reglur um þær bótakröfur.

Bæturnar skal meta eftir fjárhag og „öðrum kjörum beggja“, t.d. heilsufari kröfueiganda og getu hins, þær má gera hvort heldur í einu lagi eða í fleiri gjalddögum, og mundi það aðallega fara eftir fjárhag bótagreiðanda.

3. Samkvæmt 2. gr. ftl. fellur framfærsluskylda annars hjóna á hinu gagnvart fátækrastrjórn niður, er hjónabandi er slitið að lögum.

Meðan skilnaður hjóna var aðallega fenginn hjá valdstjórninni, sem eigi var talin formlega skyld að veita umbeðinn skilnað, setti hún það oft sem skilyrði, að annar aðili, yfirleitt maðurinn, framfæri hinn að meira eða minna leyti.

Að lagabókstafnum til verður annar aðili eftir gildistöku hbl. eigi skyldaður til að standa straum af hinum, nema „alveg sjerstaklega standi á“, og aldrei má áskilja því hjóna, sem skilnaðurinn er aðallega að kenna, styrk af hendi hins, 75. gr.

Það er eðlilegt, að því hjóna, sem skilnaðurinn er aðallega að kenna, verði eigi gerður framfærslustyrkur af hendi hins, sem oft mundi hafa tjón af skilnaðinum. Hins vegar mundi ósjaldan sanngjarn, að skilnaðarvaldur tæki þátt í framfærslu hins. Þessa virðast hin auðkendu orðin þó tæplega gæta nægilega. Að vísu bætir það nokkuð um, að þáttur mundi stundum fánlegar samkvæmt 74. gr. En þar að auki myndu auðkendu orðin naumast girða fyrir, að taka megi hæfilegt tillit til sanngirnisástæðna, meðal annars til þess að konan á venjulega erfiðari aðstöðu eftir skilnað en maðurinn. Sök annars hjóna á skilnaðinum og erfiðar ástæður hins myndu sennilega ósjaldan rjettlæta framfærslu af hendi fyrnefnds á hinu. Og sennilega mundi konan oftast njóta slíkrar framfærslu.

Giftist framfæringur á ný, fellur framfærsla fyrri maka niður, svo og vitanlega, þegar framfæringur andast. Auðvitað má breyta framfærsluúrskurði samkvæmt 1. mgr. 78. gr., hafi framlagið eigi verið úrskurðað í upphafi.

4. Eins og skifta verður sameign hjóna efkir skilnað, eins verður að skifta með hjónunum þeim öðrum rjettindum og skyldum, sem af hjónabandinu leiða og eigi eru þess eðlis, að haldast megi. Meðal þeirra eru forráð barna, enda á samkvæmt 76. gr. að gjöra skipun um það í skilnaðarbrjefi eða dómi, hversu um þau skuli fara, og á sú skipun að vera á sömu lund og gjöra skal um forráð barna eftir borð og sängurskilnað samkvæmt 56. gr., enda vísast þangað, með þeirri athugasemd, að það er nýmæli, að forræði barns skuli vera óskift hjá sama foreldri, og er það áskilið til þess að varna óheppilegum áhrifum frá hinu foreldrinu, vegna óvildar annars foreldris til hins eða beggja, hvors til annars.

Gjörðri skipun um forræði barna má breyta, 2. mgr. 78. gr.

5. Þá skal og kveða á um það í skilnaðarbrjefi eða dómi, hversu skifta skuli framfærslu barnanna með foreldrunum, og skal þá skipun gjöra eftir sömu reglum og getur í 57. gr. um sams konar úrskurð út af borð og sängurskilnaði, 77. gr. Gjörðum framfærsluúrskurði má breyta.

Þó að hjónin hafi samið um eitthvert þeirra atriða, er getur í 1 - 3. og 5. lið hjer á undan, þá getur hvort þeirra um sig, þótt bæði hafi verið fjárráð, skotið slíkum samningi undir úrskurð dómstólanna, hafi samningurinn verið gjörður á undan skilnaðinum, og dómstóllinn getur þá hrundið samningnum að sama skapi og hallað kynni að vera á stefnandann, 1. mgr. 79. gr.

Auk þessarar leiðar, sem fara má út af samningi um hvert atriði nefndra liða, sem deilt er um, þá má skjóta samningi um framfærslu foreldra á börnum til stjórnarráðsins, samkvæmt 2. mgr. 79. gr. Sá munur helgast af því, að eftirlit með framfærslu óframfærðra barna ber undir valdstjórnina.

Annars má búast við, að hjer umrædd heimild til þess að hrófla jafnvel við (löglegum) samningum fjárráðra manna verði eigi notuð nema sjerstaklega standi á, svo sem annað hjóna hafi leikið á hitt, sbr. orðin „bersýnilega rangar“ og fortakslausan 6 mánaða fyrningarfrest slíkra riftingarmála.

Hafi öðru hjóna verið gjört að greiða meðlag með hinu samkvæmt 75. gr. eða öðru foreldri eða báðum að greiða meðlag með börnunum, samkvæmt 77. gr., þá getur meðlagsþegi heimtað slíkt gjaldtækt með-

lag innheimt samkvæmt reglum þeim, sem gilda um meðlagskröfu mæðra með óskilgetnum börnum, og er þar sjerstaklega átt við III. kap. laga nr. 46/1921 um afstöðu foreldra til óskilgetinna barna, sbr. áður 9. gr. ftl. Annars er vísað um þetta atriði til athugasemdanna hjer að framan um 60. gr.

6. Loks getur bóndi krafist þess, að rjettur konu hans til að kenna sig við hann verði af henni dæmdur, hafi skilnaður verið gerður með hjónunum af ástæðum, sem kenna má aðallega konunni, 81. gr. Það mat liggur undir dómstólana.

Í þessu sambandi má geta heimildar þeirrar, sem stjórnnarráðið hefir samkvæmt 102. gr., þá er mál hefir verið höfðað til lögskilnaðar eða hans beiðst, til þess að banna bónda að raska sameign beggja, sem og til að veita leyfi til samvistaslita og til meðlagsálagningar með konu og börnum um stundarsakir.

Enn fremur má geta hjer heimildar valdsmanns til þess samkvæmt 17. gr. hjónabandsbarnalaganna að banna bónda, er slitið hefir samvistir við konu sína án leyfis til skilnaðar að borði og sæng, að raska sameigninni. Sú heimild er þó eigi bundin við að lögskilnaðarkröfu sje hreyft.

Sje beiðst lögskilnaðar eða dómstefnt til skilnaðar út af ástæðu, sem orðin var til fyrir 1. jan. 1922, fer þó um skilnaðinn eftir hjbl., 110. gr.

Brjefskildum er jafnheimilt sem dómskildum að giftast af nýju án leyfisbrjefs. Aftur á móti er vafasamt, hvort kúrsk. 20.IX. 1925 um endurgiftingu fráskilinna áður samgífra er genginn úr gildi með hjsklögunum.

II. Skilgetin og óskilgetin börn.

Skilgetin börn.

Með lögum nr. 57/1921 eru sett heildarlög um afstöðu foreldra til skilgetinna barna. En þrátt fyrir orðið „foreldrar“ taka lögin þó að eins til foreldra, er lifa annaðhvort samvistum eða hafa slit-ið samvistir af eigin rammleik. Sjeu foreldra skilin að borði og sæng, ráða 56.-60. gr. hjbl. afstöðu þeirra til barnanna. Og sjeu þau lögskilin eða hjónaband þeirra ógilt, ráða henni 76.-80. gr., sbr. 44. gr. hjbl. og 9. gr. hjbbarnalaganna.

Að áður gildum lögum (D. og N. L. 5-2-32) voru eigi að eins þau börn skilgetin, er getin voru í hjónabandi, heldur einni þau, er fædd voru í hjónabandi, þótt eigi væru þau hjónabandsgetin, og loks þau börn, er foreldrar þeirra höfðu átt saman áður en þau giftust, enda þótt börnin væru hvorki getin nje fædd í hjónabandi (legitimatio per matrimonium subsequens).

Samkvæmt nýju lögnum, 1. gr., eru þau börn ein skilgetin, er fæðast í hjónabandi eða eftir hjónabandsplit á þeim tíma, að þau geti verið getin í hjónabandi, enda sje það eigi vjefengt samkvæmt 2.-7. gr. laganna, að börnin sjeu skilgetin.

Samkvæmt þessu eru þau börn skilgetin, er getin geta verið í hjónabandi, enda þótt þau sjeu fædd eftir dauða föður eða lögskilnað (hjónabandsógilding) foreldranna og í annan stað þau börn, er fæðast í hjónabandinu, enda þótt þau sjeu getin ~~undir~~ hjónabands. Þau börn aftur á móti, er hvorki geta verið getin nje eru fædd í hjónabandi, en skilgerð samkvæmt lögum nr. 46/1921 um afstöðu foreldra til óskilgetinna barna, 37.-38. gr., eru eigi skilgetin, enda þótt þau hafi samkvæmt 8. gr. hjbbl. rjettindi skilgetinna barna. Þau nefnast skilgerð. Því síður eru þau börn skilgetin, er faðir þinglýsir samkvæmt 39. gr. uthjbbbl. Þau eru ekki einu sinni skilgerð.

Setningin „pater est quem nuptiae demonstrant“ er að vísu enn í gildi, þannig, að barn, sem getið getur verið í hjónabandi, telst hjónabandsbarn, þangað til hið gagnstæða er úrskurðað, en Hjbbbl. opna þó bónda nýja leið til þess með lögsókn gegn lögráðamanni barnsins að vjefengja skilgetnað^{þess} konu sinnar, 2.-3. gr. Deyi bóndi áður en vjefengingarfrestur hans (6 mánuðir frá vitneskju um fæðingu barnsins) er liðinn, getur sá erfingja bónda, er næst eða jafnhliða stendur barninu að erfðum eftir hann, höfðað vjefengingarmál, en málið verður erfingi þá að höfða innan 6 mánaða frá vitneskju um fæðingu

barns og dauða mannsins, 4. gr. Loks getur barnið (löggráðamaður þess) samkvæmt 5. gr. höfðað mál til vjefengingar faðerni sínu, fyrst og fremst gegn manni móður sinnar og þar næst, að honum látnum, gegn erfingja þeim, er gengur jafahlíða barninu eða næst því, að erfðum eftir manninn.

Aðrir en þeir, sem nú eru nefndir, geta eigi vjefengt faðerni hjónabandsbarns, hvernig sem á stendur, þar á meðal eigi móðirin. Jafnvel þótt gift kona hefði verið beitt þeim aðförum af öðrum en bónda sínum, sem lýst er í 2. mgr. 21. gr. l. 46/1921, þá gæti hún eigi komið „faðerni“ barnsins af bónda sínum, en ef til vill mundi þar umrædd sönnun fyrir verknaðinum þó eftir atvikum verða talin næg sönnun fyrir raunverulegu faðerni barns, er þannig væri undir komið.

Vjefengingarrjett sinn getur bóndi eigi notað, hafi hann kannast við faðerni barns, eftir fæðingu þess, og heldur eigi erfingjar bónda.

Fyrir vjefengingarrjetti barns eru aftur á móti engar skorður reistar, þar á meðal enginn fyrningarfrestur málshöfðunar, enda eðlilegt, að hagsvon þess ein ráði.

Að öðru leyti pykir eigi ástæða til að fjölyrða um vjefengingargeimild þessa, sem sennilega verður lítt notuð. Og um meðferð vjefengingarmálsins vísast til rjettarfarsfræðinnar, sbr. 6.-7. gr. laganna.

Framfærslu- og upveldisskylda foreldra.

Samkvæmt 10. og 11. gr. hjbbl. er foreldrum skylt, báðum saman og hvoru fyrir sig, að framfæra og uppala börn sín (skilgetin og skilgerð), þangað til þau eru 16 ára. Með orðunum „foreldri og barn“ er átt við föður og móður og son og dóttur, en eigi við fjar-skyldari upp á við eða niður á við.

Foreldrunum er skylt að „framfæra“ og „uppala“ börn sín. Með fyrra auðkenda orðinu er átt við birgningu að lífsnauðsynjum, fæði, klæðum, húsnæði o.s.frv., en með síðara orðinu við undirbúningu undir sjálfstætt líf, leiðbeiningu og tilsoðnu um andleg og verkleg efni. Sjerstaklega ber foreldrum að afla börnum sínum lögsmáltrar fræðslu, sbr. lög nr. 59./1907 um fræðslu barna, og temja þeim iðjusemi og siðgæði, 2. mgr. 11. gr. hjbbl.

Skylda þessi hvílir á foreldrum báðum saman og hvoru fyrir sig, en í því liggur, að þegar annað þrýtur, andast, kemst á vonarvöl eða hagur þess breytist að öðru leyti, svo að það getur eigi fullnægt framfærslu- og upveldisskyldu sinni gagnvart barninu, þá flýtsi hún að sama skapi yfir á hitt foreldrið. Hún er söm, hversu sem

fjárhag foreldranna er skipað, hvort sem sjereign er með þeim eða sameign.

Framfærslu- og uppeiddisskylda foreldranna er fortakslaus í þeim skilningi, að ekkert getur leyst undan henni nema fulltomið getuleysi. Sjeu foreldrin fær um að standa straum af börnunum af eigin rammleik, mega þau eigi verja neinu af því, er börnin kynnu að eiga, þeim til framfærslu eða uppeiddis. En sjeu foreldrin eigi fær um að inna lögmæltu skyldu af hendi í þessu efni vegna fjárskorts, þá mega þau, meðan svo stendur á og að svo miklu leyti sem nauðsynlegt er, verja eignum barnanna þeim til framfærslu og uppeiddis. Venjulega er annaðhvort foreldranna (faðirinn) fjárráðamaður ófjárráðs, skilgetins barns, og getur þá ráðstafað eignum barnsins í þessu skyni. En sje annar fjárráðamaður barnsins en sá, sem heimtar framlag af eignum þess því til framfærslu eða uppeiddis, getur foreldri fengið úrskurð valdsmanns um það, að lögráðamaður skuli láta fje barnsins laust í þessu skyni, 13. gr.

Framfærslu- og uppeiddisskylda foreldris stendur þar til barnið fyllir 16 ára aldur. Með því aldursmarki verða börnin sjálfráð samkvæmt 2. mgr. 1. gr. laga nr. 60/1917 og teljast upp frá því flevi eða fær til að vinna fyrir sje sjálf.

Undanfarandi reglur eiga því að eins við, að foreldrin lifi í hjónabandssamvistum. Sjeu þau skilin að borði og sæng eða lögskilin ráða 57.-80. og 77.-80 gr. Kðhbl. framfærslu og uppeiddisskyldu þeirra á börnunum hvors gagnvart hinu.

Hafi foreldrin að vísu slitið samvistir, en þó eigi fengið leyfi til skilnaðar að borði og sæng, fer um framfærslu og uppeiddisskyldu þeirra hvors gagnvart öðru og gagnvart börnunum eftir 14. gr. hjbbl. En greinin kemur því að eins til framkvæmda, að annað þannig skilinna foreldra fullnægi eigi lögmælti framfærslu- og uppeiddisskyldu sinni á börnunum, og heimilar þá hinu foreldrinu, eða öðrum lögráðamanni barnsins, að krefjast úrskurðar valdsmanns þess eða, sje það eigi statt hjer á landi, þá valdsmanns meðlagskrefjanda um meðlag með þeim börnum, sem eru á vegum krefjanda. Meðlagið á að ákveða eftir högum beggja foreldra, svo sem meðlag borð- og sængur- eða lögskilinna hjóna með börnum samkvæmt 57. og 77. gr. hjbbl. og vísast að því leytið þangað.

Meðlagið greiðist fyrirfram fyrir kálft ár í senn.

Gengnum meðlagsúrskurði má breyta, breyttist hagur foreldra eða barna að mun.

Inni meðlagsskylt foreldri samkvæmt 14. gr. eigi skylduna af

hendi, þá getur hitt foreldrið eða annar lögráðamaður barnsins gengið eftir meðlaginu með sama hætti og heimta má meðlag með óskilgetnu barni, og er þar sjerstaklega átt við 26. gr. laga nr. 46/1921 um afstöðu foreldra til óskilgetinna barna, eða greiðslu dvalarsveitar móðurinnar á meðlaginu, en dvalarsveit getur þá hvort heldur er látið taka framlag sitt lög taki hjá framfærslumanni eða krafist framfærslusveit hans um greiðslu þess, 13. gr.

Sje ókunnugt um verustað þess foreldris, er skyldað hefir verið til barnsmeðlags samkvæmt 14. gr., getur meðlagsþegi eða lögráðamaður hans krafist fulltingis lögreglustjórnar til þess að leita uppi verustað þess, 18. gr.

Samkvæmt 60. gr. laga nr. 44/1905 getur framfærslusveit krafist þess, að framfærslumaður ósjálfbjarga, framfærsluskyldra vandamanna, er hyggur á brottför úr landi, setji viðunandi tryggingu fyrir því, að slíkir vandamenn hans verði eigi sveitinni til þynsla um næstu 3 ár, vegna annara ástæðna en veikinda eða annara ófyrirsjáanlegra óhappa. Þennan sama rjett veitir 2. mgr. 18. gr. meðlagsþega, eða ~~eða~~ lögráðamanni hans, sem aflað hefir meðlagsúrskurðar á hendur hinu foreldri, samkvæmt 14. gr. Hafi framfærsluskylt foreldri eigi sett slíka tryggingu, en þó farið úr landi, þá getur meðlagsþegi eða lögráðamaður hans gert lög tak fyrir gjaldkræfum meðlögum og lagið löghald fyrir ógjaldkræfum meðlögum í eignum hins brottfarar, sem hjer á landi eru, 3. mgr. 18. gr.

Auk fortakslausrar skyldu foreldris til þess að framfæra og uppala börn sín til 16 ára aldurs, ber foreldri að ala önn fyrir eldri börnum, svo sem það er fært um, enda komist börnin eigi af án sveitarhjálpar, 19. gr. Þessi framfærsluskylda hvílir þó aðallega á foreldri gagnvart framfærslusveit barnanna, sbr. 14. gr. ftl. og er því skilyrði háð, að foreldri sje aflögufært. Sama skylda til að framfæra ósjálfbjarga foreldri hvílir á aflöguförum börnum.

Auk reglulegs foreldris, ber stjúpforeldri samkvæmt 12. gr. að framfæra og uppala stjúpbarn sitt sem skilgetið barn, enda fylgi stjúpbarnið föður eða móður sinni (maka stjúpforeldris). Skyldan er sém fyrir stjúpmóður sem stjúpföður, og nær jafnt til skilgetinna sem óskilgetinna barna maka stjúpforeldris. Skylda stjúpforeldris er yfirleitt jafnrik gagnvart stjúpbarni sem gagnvart eigin hjónabandsbarni, að því sleptu, að hún fellur niður með lögskilnaði hjónanna. Þar á móti ekki með borð- og sängurskilnaði eða dauða foreldris og að stjúpforeldri ber sennilega eigi framfærsla á stjúpbarni samkv. 19. gr. og stjúpbarni þá heldur ekki framfærsla ósjálfbjarga stjúpforeldris.

Þru þá tæmd ákvæði hjbbl. um framfærslu- og uppeldisskyldu foreldra á skilgetnum börnun. En af því að efni 15. og 17. gr. laganna snerta afstöðu foreldra til barna óbeinlínis, var það tekið upp í lögin og skal af sömu ástæðu getið hjer um leið og mint er á það, að greinar þessar, svo sem 2. og 3. kafli laganna yfirleitt, koma því að eins til framkvæmda, að hjónin sjeu eigi skilin að borði og sæng, eða lögskilin. Hafi annarhvor skilnaður átt sjer stað, fer yfirleitt um alla afstöðu, bæði foreldra til barna og foreldranna innbyrðis, eftir fyrirmælum skilnaðarheimildarinnar, brjefs eða dóms.

Samkvæmt 15. gr. getur það foreldri, sem hitt hefir ólöglega skitið samvistir við, krafist úrskurðar valdsmanns um meðlag með sjálfu sjer af hendi þess, er samvistaslitum olli. Meðlagið á að ákveða eftir högum beggja hjóna, og greiða það mánaðarlega fyrir fram. Breytist hagur annars eða beggja, má breyta gengnum úrskurði. Þessi heimild mundi sennilega aðallega verða notuð, meðan staði á útvegum borð- og sængurskilnaðar, sbr. 3. mgr. 102. gr. hjbl., eða til að knýja fram samvistir af nýju. Meðlag þetta má innheimta á sama hátt og barnsmeðlög samkvæmt 14. gr. .

Eftir lögum 3/1900 um fjármál hjóna, 29. gr., getur það hjóna, er hitt hefir ólöglega slitið samvistir við, krafist fjárfjelags-slita samkvæmt 5. þætti laganna, en þegar af þeirri ástæðu, að nokkur tími gengur, þangað til slík fjárslit geta komist á, en þau lög heimila engar varúðarráðstafanir gagnvart bónda sem umráðamanni fjelagsbúsins, heimilar 17. gr. hjbbl. fyrst og fremst húsfreyju í því falli að krefjast þess, að valdsmaður banni bónda hennar að raska sameign þeirra, meðan þau eru óskilin að borði og sæng eða að lögum. En heimildin nær lengra en til ólöglegra samvistaslita af hendi bónda. Hana má og nota, er hjónin hafa verið ásátt um samvistaslitin og samkvæmt orðalagi greinarinnar jafnvel, er konan hefir valdið samvistaslitum, 1. mgr. 102. gr. hjbl. Hjer er að eins um öryggisráðstöfun af hendi valdsmanns að ræða, salsu státtus quo á fjelagsbúi, þar til skifti á því, geta farið fram, eftir fenginn skilnað að borði og sæng, eða að lögum.

Framangreindar reglur um framfærslu- og uppeldisskyldu foreldris eiga að eins við skyldu hvorra þeirra í þessu efni gagnvart hinu og börnunum, en haggja að engu leyti uppeldis- og framfærsluskyldu þeirra gagnvart Bátakrastjórn, 28. gr. Um hana fer eftir fátækral.

F o r e l d r a v a l d.

Vegna framfærslu- og uppeldisskyldu foreldra hefir löggjafinn veitt foreldrum vald til að ráða börnum sínum yngri en 16 ára, full-

nægi foreldrin lögmæltum skilyrðum.

Meðal þessa umráðarjettar foreldra, sem nefnist foreldravald, ber mest á rjetti þeirra til að ráða verustað barnanna, 20., sbr. 22. gr. hjbbl. og 3. gr. laga nr. 60/1917. Þá er rjettur þessi vitanlega eigi fortakslaus, þar sem stjórnvöldin mega taka fram fyrir hendur foreldra í þessum greinum og eru eftir atvikum skyld til þess, sbr. 48. og 49. gr. ftl., 1. gr. laga nr. 59/1907, um fræðslu barna, og lög nr. 39/1907 (um skiliorðsbundna hefningardóma) 5. gr. og lög nr. 24/1907 (um varnir gegn útbreiðslu næmra sjúkdóma) 6. gr., enda á 20. gr. hjbbl. að eins við rjett foreldra gagnvart einstaklingum, sbr. 4. mgr. Með orðunum „og öðrum persónulegum högum barnanna“ er átt við gæslu allra annara hagsmuna þeirra en fjárhagslegra, svo sem sjerstaklega nám þeirra og annan undirbúning undir lífið.

Greinin á að eins við foreldri, sem lifa samvistum. Sjeu hjónin skilin að borði og sæng eða að lögum, koma hjer að lútandi ákvæði hjbbl. til framkvæmda, sbr. 56. og 76. gr. Sjeu foreldri að vísu eigi skilin að borði og sæng eða lögum, en hafi þó slitið samvistir með sjer, þá ræður samkvæmt 21. gr. hvort foreldri þeim börnum, sem á vegum þess eru meðan samvistaslitið haldast.

Aðalreglan er sú, að samvista foreldri ráða bæði saman persónulegum högum ósjálfráðra barna sinna og bæði að jöfnu, eigi síður móðir en faðir, 1. mgr. 20. gr. hjbbl., sbr. lög nr. 60/1917 upphaf 1. mgr. 3. gr. Afleiðing þessarar reglu gæti orðið sú, að jafnvel nauðsynlegum ráðstöfunum fyrir barnið yrði eigi framgengt vegna ósamkomulags foreldra. Annað foreldri vildi t.d. setja barnið til menta, en hitt, ef til vill stjúpforeldri, væri því alveg andstætt, en legði þó lítið að mörkum til heimilishaldsins. Því hefir 2. mgr. 20. gr. hjbbl. gert þá breytingu á 3. mgr. 3. gr. laga nr. 60/1917, að greini foreldri á um einhverja þá ráðstöfun viðvíkjandi, þar sem heimtir fjárframlag, þá skuli það foreldri ráða, er leggja vill fram fje til slíkrar ráðstöfunar af sjereign sinni eða framfærir aðallega heimilið. Sama og um sjereign gildir sennilega um sjálfsafllafje konunnar. Það foreldranna, sem notfærir sjer heimild 2. mgr., verður þá jafnframt fyrirsvari fyrir barnið út af slíkri ráðstöfun, ætti t.d. sókn og vörn þess máls, er rísa kyuni út af samningi, er þá kyuni að hafa skjört um iðnaðar- eða verslunarnám barnsins.

Með því að foreldravaldið er aðallega fengið foreldrunum vegna barnanna, þá geta foreldrin vitanlega eigi afsalað sjer^{því} til fulls, af eigin rammleik, sbr. 4. mgr. Hins vegar er þeim frjálst að fí öðrum það í hendur um stundarsakir, eða jafnvel um óákveðinn tíma,

enda verður svo að vera . Það verður oft að meira eða minna leyti að fara fram á verustað barnanna, sje barni t.d. komið til náms í fjarska.

Þessum umráðarjetti foreldra fylgir vald bæði gagnvart börnunum og þriðja manni. Gagnvart börnunum kemur vald foreldranna fram í því að þeir geta haldið börnunum til hlýðni með líkamlegu valdi - aga -, sem þó vitanlega má eigi ganga úr hófi fram, sbr. 2. mgr. 204. gr. hgl. og niðurlag 3. mgr. 20. gr., sbr. 22. gr. hjbbl.

Gagnvart þriðja manni halda foreldrin fram rjetti sínum á venju-legen hátt, aðallega fyrir dómstólunum. 2. mgr. 22. gr. fer því eigi með neitt nómali, þá er þriðji maður „heldur barni fyrir foreldrum“ fremur en fyrri málsgreinin, enda báðar teknar upp aðallega af því, að þær þóttu eiga heima í heildarlögunum.

Sje annað foreldri látið/ ræður eftirlifandi foreldri fyrir börnunum nema það hafi gífst aftur, því þá tekur stjúeforeldri við foreldravaldinu ásamt maka sínum, meðan barnið er á framfærslu þess, svo sem stjúeforeldri og að látnum báðum foreldrum stjúpbarns síns, hefir forráð barnsins meðan barnið er á framfærslu þess, 1. mgr. 20. gr., sbr. 1. mgr. 3. gr. laga nr. 60/1917.

Afstaða foreldra og barna að öðru leyti.

Samkvæmt 22. gr. erfðatilskipunarinnar 25. IX. 1850 getur foreldri ráðstafað 1 hluta eftirlátinna eigna sinna til annara en niðja sinna, og þá því fremur takmarkað umráðarjett niðja sinna yfir þessum hluta á þann hátt, sem því sýnist.

Hins vegar hefir foreldri eigi átt þess kost að takmarka umráðarjett niðja sinna yfir öðrum hluta arfleifðar sinnar, þeim hluta, sem skyldarfur nefnist. Á þessu gerir 24. gr. hjbbl. þá breytingu, að foreldran geta, hvort heldur báðir saman eða hvort fyrir sig, kveðið svo á í arfleifðsluskrá að fara skuli um arf „barns“ eftir sig, svo sem um fje þeirra, sem ófjarráðir eru, sje heilsu eða högum barnsins þannög varið, að ástæða sje til að ætla, að það verði ósjálfbjarga eða kunnir eigi með fje að fara.

Komi slík erfðaskrá fram, á skiftaráðandi þegar í stað að hlutast til um það, að lögráðamaður taki við fjeu fyrir hönd eiganda, enda fer upp frá því um meðfarð fjáris sem um fje þeirra, sem ófjarráðir eru, nema því að eins að stjórnnarráðið geri síðar aðra skipun á meðfarð þess samkvæmt 25. gr.

Enda þó að „barn“ merki eigi óviða í lögum sama og niður, þá sjest það þó á athugasemdum frumvarpsins um greinina, að aukendá orðið á eigi við aðra niðja en börn foreldra. Maður getur því senni-

lega eigi gert slíka ráðstöfun, sem ræðir um í greininni, um erfðahluta barnabarna eða fjarskyldari niðja.

Sje erfingi ófjárráður, er honum skipaður fjárráðamaður til að taka við arfinum og fara með hann og fer það eftir venjulegum reglum. Sje erfingi aftur á móti fjárráður, þ.e. 21 árs og hafi eigi verið sviftur fjárforræði, tekur hann sjálfur við arfi sínum. En hjer gerir greinin þá breyting á, að foreldri getur með lögmætti erfðaskrá ákveðið, að um arf barns eftir sig skuli þá þegar farið sem fje ófjárráðra, ef „heilsu og högum barns er þannig varið, að ástæða er til að ætla, að það verði ósjálfbjarga eða kunni eigi með fje að fara“.

Með auðkendu orðunum er átt við, að andlegri eða líkamlegri heilsu barnsins sje svo áfátt (geðveiki, vitskortur, eftir atvikum blinda, heyrnarleysi og málleysi eða einhver annar alvarlegur, varanlegur sjúkdómur) eða svo ástætt um barnið af öðrum ástæðum (megn drykkjuskapur, vesaldómur, ráðleysi o.s.frv.), að óttast megi, að það verði annaðhvort ósjálfbjarga eða kunni eigi með ^{fje} að fara.

Í fljótu bragði mætti svo virðast, sem þannig lagað ástand væri óhjákvæmilegt skilyrði fyrir hjer umræddri ráðstöfunarheimild foreldris, þannig að greinin gæti alls eigi komið til framkvæmda, nema svo væri raunverulega ástætt um barnið, en svo er ekki. Það sjest bæði á 2. mgr. 24. gr., þar sem skiftaráðandi verður að taka ráðstöfun foreldris til greina, sbr. orðin: „skal ... þá þegar“. Sama sjest á niðurlagi málsgreinarinnar, sbr. orðin: „enda fer upp frá því um meðferð fjárens eins og um fje þeirra, sem ófjárráðir eru“ og sjerstakleða á 25. gr., þar sem stjórnarráðinu einu er fengið vald til þess að breyta eða fella úr gildi ráðstöfun foreldris. Síðarnefnd grein lýsir því meira að segja, að stjórnarráðinu er því að eins ætlað að nota breytingar- og niðurfellingarrjett sinn, að „breyting“ hafi orðið á högum eiganda erfðafjárens frá því er ráðstöfunin var gerð, sbr. orðin: „og getur stjórnarráðið þá“. Að vísu má ætla samkvæmt athugasendum frumvarpsins um 25. gr., að stjórnarráðið geti þá þegar felt niður auðsjáanlega ónauðsynlegar ráðstafanir foreldris, en búast má við því, að stjórnarráðið fari varlega í þær sakir, bæði vegna þessalags greinarinnar og athugasemdanna við 24. gr., enda er sjerstaklega annað tilefni til hjer umræddrar heimildar foreldris, líkur til þess að barnið kunni eigi með fje að fara, þannig vaxið, að lítt getur því borið fyrir sjónum almennings, en foreldrinu á hinn bóginn best um það kunnugt, og lítt ætlandi, að það noti heimildina að ástæðulausu.

Ur því foreldrið getur ákveðið, að geyma skuli arf barns um óákveðinn tíma, svo sem fje þeirra, sem ófjárráðir eru, þá getur það auðvitað gjört óvíðtækari ráðstafanir um meðferð fjárlins.

Í IV. kafla laganna og í 23. gr., sem þar hefur átt að standa, eru meðal annars nokkur ákvæði um afstöðu foreldris og skilgetins barns, sem gera engar breytingar á gildandi lögum, og eru því í rauninni eigi annað en tilvísanir til laga.

Þannig fer, samkvæmt 23. gr. um brot barns gagnvart almannavaldi og einstaklingum og ábyrgð foreldris á broti barns, svo til refsingar sem skaðabóta „eftir almennum reglum“, og er þar átt við hegningarlögin og önnur refsiakvæði, svo sem löggiltar lögreglusamþykktir og algeng skaðabótaákvæði.

Samkvæmt 26. gr. er, hjer eftir sem hingað til, fullkomin sjer-eign með foreldri og barni, og varða því fjárskyldur annars eigi hitt, að sleptri varaábyrgð barns með eignum sínum á framfærslu- og uppeldisskyldu foreldris samkvæmt 13. gr. og svo gagnkvæmri skyldu foreldris og barns gagnvart framfærslusveit samkvæmt 19. gr. Getur foreldri og barn (lögráðamaður þess) því gert með sjer sams konar samninga sem vandalausir, en vitanlega er sú heimild litt rauðgef á ómagaaldri barnsins.

Samkvæmt 27. gr. fer að lögum um nafn barns, lög nr. 41/1913 um ríkisfesti, lög nr. 21/1919, sjerstaklega 1. gr., um sveitfesti, 39., sbr. 41. gr. ftl. og um sóknfesti, lög nr. 9/1882, 1. gr.

Ó s k i l g e t i n b ö r n.

Hugsunarriðttast og jafnframt samkvæmst orðunum „skilgetinn“ og „óskilgetinn“ að telja þau börn ein skilgetin, er getin getu verið í hjónabandi og eigi hefur verið vjefengt, að skilgetin væru, en öll önnur börn óskilgetin. En eins og áður greinir, er þessari skilgreiningu ekki fylgt í 1. gr. hjbbl., þar sem eigi að börn, sem getin eru í hjónabandi, teljast skilgetin, heldur og börn, sem fædd eru í hjónabandi, þótt getin sjer utan hjónabands. En hvað sem þessu líður, hefur þó farið best á því, að hugtakið „óskilgetinn“ hefur haldist neikvætt. Þæði hefur það samrýmt best orðinu sjálfu og svo hefur afstaða hugtakanna „skilgetinn“ og „óskilgetinn“ þá eigi breytt, þótt fyrri hugtakið hefur verið rýnkað eða þrengt. Sá var og tilgangur upphaflega frumvarpsins um afstöðu foreldra til óskilgetinna barna. Í því hljóðaði 1. gr. þannig: „Þau börn eru óskilgetin, er eigi teljast skilgetin“. Þetta orðalag, sem setur „óskilgetinn“ í hugsanabeina, neikvæða andstöðu við „skilgetinn“ og lýsir því jafnframt, að fleiri eru haldnir skilgetnir en í orðinu

orðið
 liggur, sbr. „teljast“, hefði verið rjettara. En á Alþingi var greinin orðuð um þannig: „Þau börn teljast óskilgetin, sem hvorki fæðast í hjónabandi nje svo skömmum tíma eftir hjúskaparslit, að þau geti verið getin í hjónabandi. Geti börnin verið getin í hjónabandi, teljast þau þó einnig óskilgetin, ef vjefengt er, að þau sjeu skilgetin, á þann hátt, sem lög mæla fyrir“. Alþingi ætlaðist þó eigi til þess, að nein breyting yrði gerð á afstöðu hugtakanna með þessu. Samkvæmt 1. gr. uhjbbl. teljast því þau börn óskilgetin, sem hvorki eru fædd í hjónabandi foreldranna, nje geta talist getin af foreldrunum í hjónabandi, svo og þau börn, sem að vísu geta verið getin af foreldrunum í hjónabandi, en „vjefengt“ hefir verið, að getin ~~veru~~ ~~verið~~ af manningum með móðurinni í hjónabandi þeirra, sbr. 7. gr. hjbbl.

Áður voru óskilgetin börn, er síðar voru skilgerð, talin skilgetin frá skilgerðinni. Samkvæmt uhjbbl. njóta skilgerð börn að vísu rjettinda skilgetinna barna, en teljast þó til óskilgetinna barna, jafnvel þau börn, er skilgerð hafa verið með eftirfarandi hjónabandi, sbr. 37. gr.

Samkvæmt áður gildum lögum voru flokkar óskilgetinna barna taldir tveir: hörböðn og önnur óskilgetin börn. Og byggðist sú skifting á því, að hörböðn voru miklu lakar sett, þannig var talið, að hörbarn yrði eigi skilgert og að það ætti jafnvel eigi erfðarjett eftir móður sína, að lögum. Samkvæmt 2. gr. uhjbbl., sbr. 44. gr., skiftir það eigi framar máli, á því sviði, sem uhjbbl. taka yfir, hvort annað eða bæði foreldri barns eru gift, þegar barnið er getið. Barnið missir engin rjettindi óskilgetinna barna fyrir það, það erfir t.d. hörforeldri og hörforeldri barnið. Og stjúpforeldri er jafnskyld að gefa með hörbarni eftir dauða hörforeldris, sem með öðrum börnum maka síns. Þessi niðurfelling á greinarmun svokallaðra hörbarna og annara óskilgetinna barna, sem byggist á því, að barnið og þjóðfjellagið á eigi að gjalda fyrir bresti foreldris, tekur yfirleitt jafnt til hörbarna, sem getin eru fyrir gildistöku laganna sem til þeirra, er getin eru eftir þann tíma. Þó leiðir það af 2. og 3. mgr. 44. gr. að erfðarjettarnýmæli óskilgetinna barna, og þá einnig hörbarna, samkvæmt 36. gr. og nýmæli laganna um framfærsluskyldu föður gagnvart barni og barnsmóður, taka eigi til yngri barna en þar greinir.

F a ð e r n i.

Með því að getnaður barns af hálfu föður verður eigi beint sannður, en sambúð „hjónaleyfa“ er eigi að jafnaði til að dreifa, síst jafnaðinni og milli hjóna, þá brestur venjulega jafnsterkar löglíku

fyrir því, að einn karl sje öðrum fremur faðir óskilgetins barns, sem fyrir faðerni hjónabandsbarna, sbr. þó 2. mgr. 36. gr. um langa sambúð foreldra óskilgetins barns, sem jafngildi faðernisjátningar til erfðarjettar barns eftir föður og föðurfrændur, og þeirra eftir barnið.

Móðir óskilgetins barns og aðrir framfærsluskyldir einstaklingar eru eigi fremur skyldir til að feðra óskilgetið barn samkvæmt uhjbb1. en þau áður voru, sbr. 1. og 2. mgr. 5. gr. Móður og öðrum framfærslumönnum er þar fengin feðrunarrjettur en eigi löð á þau feðrunarskylda, enda mundi ógæringur að halda henni fram að rjetthafa nauðugum. Hins vegar er það embættisskylda hlutaðeigandi sveitarstjórnar, að hlutast til um feðrun á óskilgetnu barni, sem er á framfæri sveitarinnar, sbr. 3. mgr. 5. gr., svo að sveitin geti náð lögmæltum framfærslustyrk af föðurnum.

Að sleptum áður umgetnum samvistum foreldranna samkvæmt 33. gr. verður faðerni að óskilgetnu barniðallega sannað með tvennu móti, með játningu föður og með dómi, sam. annars vegar 4. gr. og 2. mgr. 6. gr. og hins vegar 14., sbr. 15. gr.

Faðernisjátningin er jafngild, hvort sem hún er gerð fyrir eða eftir barnsbúð, og getur vitanlega komið fram fyrir rjetti og utan rjettar. Utanrjettarjátning verður þó að vera gerð annaðhvort fyrir presti eða valdsmanni og þá þegar bókuð eða þá brjeflega og vottföst, enda eigi ástæða til að rengrja vottana, 4. gr. Þannig löguð játning mundi vera talin full sönnun fyrir faðerni barns, fullnægi hún að öðru leyti sjálfsögðum skilyrðum þess konar yfirlýsinga, sbr. upphaf 4. gr. En þótt eitthvað kyni að þykja bresta á fullkomið gildi hennar, mundi hún þó geta komið til greina að nokkru leyti, svo sem sjerstaklega geta haft áhrif á það, hvort faðir eða móðir skuli vinna eið samkvæmt 15. gr. Um gildi innanrjettarjátningar þarf ekki að ræða sjerstaklega hjer. Um hana fer aðallega eftir N. L. 1 - 15 - 1, sbr. nánar rjettarfarsfræðina.

Um málsóknarleið móður og annara, lögmæltra framfærslumanna óskilgetins barns og framfærslusveitar til feðrunar barnsins vísast yfirleitt til rjettarfarsfræðinnar. *Uthú nýmala skal þó gefit.*

Barnsfaðernismál, sem áður varð eigi höfðað fyr en eftir fæðingu barnsins og að eins í lifanda lífi þess manns, er barnsfaðir var talinn vera, má nú, er sjerstaklega stendur á, höfða fyrir fæðing barnsins, 6. gr., og eftir dauða þess, er barn er kent, 7. gr.

Fyrri heimildin er því skilyrði bundin, að líðnir sjeu 6 mánuðir af meðgönguþíma móðurinnar samkvæmt vottorði þjónandi læknis

eða ljósmóður, og er hún lögð af því að síðari hluti meðgöngu-
tímans skiftir miklu máli, eigi síður fyrir fóstrið en móðurina,
sem þá er oft verst stödd og þarfnast brýnnar og bráðrar hjálpar.
Enda skal, er svo stendur á, vinna eið þann, er venjulega er unninn
eftir dóm, samkvæmt 15. gr., undir rekstri málsins. Þessa rjettar
getur móðirin ein framfærslumanna nýtt, og því að eins, að maður
sá, er hún kennir barnið, sje á lífi.

Hitt nýmálið, heimildin til að höfða barnsfaðernismál gegn búi læt-
ins manns og gegn horfnum manni samkvæmt 7. gr., er því skilorði
bundið, að maður sá, er barnið er kent, hafi lifað, þá er barnið
fæddist, en síðan látist eða horfið. Sennilega mundi móðirin oftast
höfða málið, en þennan málshöfðunarrjett eiga þó bæði aðrir lögsmelt-
ir framfærslumenn og framfærslusveitin.

Barnsfaðernismál, sem höfðað er eftir fæðingu barns, skal höfða
innan árs frá fæðingu þess, sje barnsmóðir höfðandi þess, en ella
innan árs frá því að barnið var tekið til framfærslu. Af því að
sjerstaklega getur staðið á, er þó stjórnarráðinu heimilt að lengja
hvorntveggja frestinn, 2. mgr. 8. gr.

Barnsfaðernismál sæta, hjer eftir sem hingað til, yfirleitt
meðferð einkalögreglumála, 11. gr., en nokkrum nýmælum er þó við
bætt, aðallega til þess að tryggja rjett málalok. Þannig getur dóm-
ari bæði yfirheyrt stefnanda (móðurina) og stefndan. Komi stefnandi
eigi í rjettinn eða neitti að svara spurningum dómarans, frávisar
dómari málinu, en saki stefndur eigi rjettarhald, getur dómari lát-
ið sækja hann - og móðurina líka, saki annar málið en hún, t.d.
annar framfærslumaður eða framfærslusveit. Neitti stefndur að svara
spurningum dómarans, getur dómari beitt þingvítum og sönuleiðis
við móðurina, saki hún eigi málið, 12. gr. Meðal annara skýrslna,
er dómara ber að leita málinu til upplýsingar, nefnir greinin sjer-
staklega skýrslur læknis þess eða ljósmóður, er vitjaði móðurinnar
í sängurlegunni, um það, hvort barn hafi verið fullburða. En um það
er lækni og ljósmóður gert að skyldu að ganga úr skugga við vitjan-
ir sínar og skrásetja þá þegar athuganir sínar þar að lútandi, 3.
gr. Reglunni um lausn sækjanda undan greiðslu rjettargjalda í hjer-
aði og um greiðslu annara gjalda þar eftir reglunum um gjafsókn er
haldið, en við bætt heimild til þess að láta hið sama gilda um
greiðslu gjalda þessara í aðra rjetti, 10. gr. Sannist það, að
stefndur hafi haft samfarir við móðurina á barngefum tíma og sje
eigi ástæða til að halda að fleiri karlmenn hafi haft mök við hana
á þeim tíma, þá verður stefndur dæmdur faðir barnsins, 14. gr. En

*) str. ath. um þvöngunina

hafi fleiri verið orðaðir við barnsmóður, á dómari að stefna þeim öllum fyrir rjett, og getur þá svo farið, að engum þeirra verði gert faðerni barnsins, 13. gr.

Mestu varða þó nýmálin um eiða aðilja. Hingað til hefir karlmanni að jafnaði verið gerður synjunarefður samkvæmt N.L. 6 - 13 - 5, þannig, að hafi hann þorað að sverja fyrir það, að hann hafi haft samfarir við barnsmóður á þeim tíma, að hann geti verið faðir barns þess, sem stefnt var út af, hefir hann orðið laus allra mála, bæði gegn barninu og móðurinni.

Af þessu, eigi síst af stílun eiðstafsins, er lagði það á vald eiðvinnanda að draga ályktun af atvikum, sem honum að jafnaði munu hafa verið lítt kunn, sem sje um lengd meðgöngutímans, sem og vegna þeirrar sennilega nokkuð algengu skoðunar manna, að samtímis mök barnsmóður við fleiri karlmenn leystu stefndan undan lögmæltum ~~for~~skyldum, er eigi ólíklegt að barnsfaðernismál hafi ósjaldan farið öðruvísi en rjett var, enda aðildarefður alt af nokkuð hafið sönnunargagn, ekki síst synjunarefður, sem að jafnaði er leyfður gegn líkum hins aðiljans, og fjárhagsmunir eiðvinnanda oft ^{alt}velta á.

Nú er að vísu oft óhjákvæmilegt að nota eið í málum, ekki síst barnsfaðernismálum, þar sem aðrir en samfararaðiljar eru eigi að jafnaði til frásagnar, enda er eiður áfram heimill í þeim málum. En 15. gr. uhjbbl. leggur það fyrst og fremst á vald dómara, hvort móðir á að vinna eiðinn (fyllingarefður), eða þá stefndur og þá synjunarefður, alt eftir því, hvors málstaður þykir líklegri, og hvor aðilja trúverðugri, og er það út af fyrir sig mikil breyting til bóta. En auk þess á nú, samkvæmt 16. gr. ávalt að tiltaka í eiðstafnum þann tíma, er eiðurinn á að taka til, og verður að ákveða það með hliðsjón af, hvort barn hefir verið fullbærð eða hve mikið hefir vantað á það.

Kemur í þessu efni skýrsla læknis eða ljósmóður að góðu haldi. Eftir þessu ber eiðvinnandi að eins um staðreynd, samfaratíma aðilja. Konan sver, að hún hafi haft samfarir við stefndan á þeim tíma, sem tiltekinn er í eiðstafnum og eftir atvikum jafnframt, að hún hafi eigi haft samfarir við aðra á þeim tíma. Karlmaðurinn sver hins vegar, að hann hafi eigi haft samfarir við konuna á nefndum tíma.

Afstaða foreldra til óskilgetinna barna.

Þar var meginmunur milli föður og móður, enda nokkur munur enn. Fyrir höfði móðir ein öll foreldrarjettindi yfir óskilgetnu barni sínu og allar skyldur að undantekinni meðgjafarskyldu föður, meðan barnið var á ómagaaldri. Faðirinn hafði hins vegar engin sjálfstæð rjett.

indi yfir barninu, og yfirleitt heldur eigi neinar skyldur gagnvart því, aðra en að gefa með því að sínu leyti.

Á þessu er orðin mikil breyting með uhþbl., sjerstaklega á afstöðu föður til barnsins. Þó er móðirin enn aðaladili foreldranna, bæði gagnvart barninu og almannavaldinu, og verður að vera það, að minsta kosti meðan barnið er ósjálfbjarga, þegar af þeirri ástæðu, að móðernið er sama sem alt af víst, en faðernið ósjaldan óvíst.

Skal hjer fyrst lýst afstöðu móður til óskilgetins barns í aðaldráttum og síðan nokkru ítarlegar afstöðu föður, sjerstaklega framfærsluskyldu hans.

Afstaða móður til óskilgetins barns.

Yfirleitt má segja, að móðir óskilgetins barns hafi sömu rjettindi og skyldur gagnvart barninu og foreldri skilgetins barns gagnvart barni sínu, og barnið á hinn bóginn sömu skyldur og rjettindi gagnvart móður sinni og skilgetið barn gagnvart foreldri sínu.

Þetta gildir þannig samkvæmt 17. gr. fyrst og fremst um framfærslu og uppeldi barnsins og um framfærslu barnsins á móðurinni. Móðurinni er skylt að „framfæra og uppala barnið“ en skylda föður í því efnier orðuð svo í 18. gr., að föður er skylt „jafnt móður þess að kosta framfærslu barnsins og uppeldi“. Þetta merkir, að móðirin er aðalmaðurinn um framfærslu og uppeldi barnsins að öðru leyti, enda hefir móðirin samkvæmt 1. mgr. 32. gr. sama rjett og foreldri skilgetins barns til þess, að hafa barn sitt hjá sjer og ráða því að öðru leyti“. Hún hefir með öðrum orðum ein foreldravald yfir barninu, meðan hennar nýtur, sbr. upphaf 33. gr., þó eins og aðrir framfærslumenn óskilgetinna barna undir umsjá skóla- eða fræðslunenda, sbr. 34. gr. Og beri eitthvað út af í þeim efnum, sjerstaklega um framfærslu og uppeldi barns, á almannavaldið aðgang að henni. Giftist móðirin barnsföður sínum, þá er barnið þar með skilgert, sbr. 37. gr., og hverfa þá öll foreldrarjettindi og skyldur undir foreldrin í sameiningu. Giftist hún öðrum en barnsföður sínum, fer á líka leið. Stjúpi þess fær þá sama rjett og skyldur gagnvart barninu og stjúpi skilgetins barns, sbr. 2. og 3. mgr. 32. gr.

Enn fremur fer afstaða barnsins jafnvel eftir að það er komið af ómagaldri eftir högum móðurinnar, þangað til að það markar sjálft afstöðu sína út á við. Þannig fer ríkisfesti barnsins yfirleitt samkvæmt 41. gr., sbr. 1. gr. laga nr. 21/1919 eftir ríkisfesti móður. Slíkt hið sama gildir um sveitfesti og sóknfesti barns samkvæmt 1. mgr. 35. gr. stkr. 40. gr. ftl. og 1. gr. laga 9/1882. Þó

fer föðurnafn^{fróant} óskilgetins barns annaðhvort eftir eigin nafni eða ætt-
arnafni föður, 1. mgr. 35. gr. sbr. 1. og 4. gr. laga 41/1913.

Loks gildir sama um erfðarjett móður og móðurfranda eftir óskilget-
ið barn og um erfðarjett barnsins eftir þau, sem um erfðarjett for-
eldra og skyldmenna þeirra eftir skilgetið barn og skilgetins barns
eftir þau, 1. mgr. og 3. mgr. 36 gr., að því viðbættu, að hórbörn eru
nú að þessu sem öðru leyti jafnsett og önnur óskilgetin börn.

Afstaða föður til óskilgetins barns.

Með því að stundum fæst eigi lögmælt sönnun fyrir faðerni óskil-
getins barns, en þó nægar líkur fyrir því, að karlmaður eða jafnvel
fleiri karlmenn hafi haft mök við barnsmóður á barngefum tíma og eigi
því að standa straum af barninu að sínu leyti, þá er æðis „barnsfað-
ir“ til hægðarauka hjér notað jafnframt um meðlagsskyldan mann, sem
eigi telst faðir.

Enn sem fyr ber meira á skyldum óskilfengins föður en rjettindum
hans. Og meðal skyldnanna gætir framfærsluskyldunnar mest, eða skyldu
hans til þess jafnt móður barnsins að „kosta framfærslu og uppeldi“
þess, sbr. 1. mgr. 18. gr. og 2. mgr. 19. gr., en með þeim orðum er
átt við fjárframlag, af hendi hans til lífsnauðsynja, fræðslu og ann-
ars undirbúnings barnsins undir lífið, á meðan það er á ómagaaldri.

Að áður gildum lögum náði framfærsluskylda föður ekki lengra en
til þess að birgja barnið, meðan það var á ómagaaldri, að sínu leyti
að venjulegum þurftarnauðsynjum. Þæri eitthvað út af, sýktist barn
t.d. eða andaðist, þar föðurnum engin skylda til aukafamlags og
því síður nokkur skylda til þess að framfæra barnið eftir að það
hafði náð 16 ára aldri. Í þessum efnum og fleirum hafa uhjbb. gert
gagngerða breytingu, og skal hjér lýst aðaldráttum framfærsluskyldu
föður á óskilgetnu barni, fyrst á ómagaaldri þess, bæði venjulegri
skyldu og aukaskyldu og síðan framfærsluskyldu hans eftir þann tíma.

F r a m f æ r s l u s k y l d a .

Aðalmeðlag með barnsómaga.

Eins og maður getur tekið á sig faðerni óskilgetins barns með
samningi (játningu), eins getur framfærslu barns verið skipað á
þann hátt.

Samkvæmt 20. gr. getur barnsmóðir, eða sá, er í hegnar stað kem-
ur, þar á meðal fátækrastrjórn, jafnt fyrir barnsbuð sem eftir sam-
ið við barnsföður um greiðslu barnsfúlgunnar. En til þess sjerstak-
lega að girða fyrir það, að ókærnir menn noti sjer erfiðar aðstöður
barnsmóður fyrir eða eftir barnsbuðina, er svo ákveðið, að samn-

ingurinn skuli bæði vera skriflegur og vottfastur og auk þess staðfestur af valdsmanni, þar er barnsmóðir á heima eða dvelur. Brestit eitthvað á lögmæltar búningsreglur samningsins, bændur hann eigi þann, er á að taka við meðlögunum. Og enn fremur er það vitanlegt skilyrði fyrir gildi samningsins, að aðiljar fullnægi venjulegum gjörgengisskilyrðum. Sje gildur samningur gerður um meðlagið, fer það að öllu leyti eftir honum.

Annars verður enginn maður skyldaður til þess að gefa með óskilgetnu barni, nema úrskurður valdsmanns komi til, 1. mgr. 21. gr. Og valdsmannsúrskurður fæst því að eins, að annaðhvort sje víst um faðerni barnsins, karlmaður hafi gengist við faðerni barnsins, hann verið dæmdur faðir þess eða honum hafi orðið eiðfall, eða eiður fallið á hann, 18. gr. eða þá að hann hafi verið skyldaður til meðlagsgjafar með dómi samkvæmt 19. gr.

Eins og greint er milli fortakslausrar framfærsluskyldu foreldra á skilgetnu barni, meðan það er á ómagaaldri, og framfærsluskyldu þeirra síðar, eins kemur, eins og áður er sagt, sami munurinn fram um framfærsluskyldu óskilgetins barns bæði af hendi föður og móður. Hjer ræðir um fortakslausa framfærsluskyldu föður. Um hana er svo fyrir mælt í 1. mgr. 18. gr., að föður skuli „jafnt móður barns skylt að kosta framfærslu barnsins og uppeldi“, sbr. upphaf 22. gr. og 2. mgr. 19. gr. gagnstætt 1. mgr. 23. gr.

Framfærsla og uppeldi óskilgetins barns má aldrei vera síðra en alment gerið, 2. mgr. 18. gr. En annars fer eftir því, hvort barnið er fæðað eða eigi. Í fyrra fallinu á hvorttveggja að fara eftir högum þess foreldris, sem betur er stætt, en ella fer hvorttveggja eftir högum móður.

Þessi munur helgast af því, að nær þykir mega ganga föður barnsins í þessum efnum en mönnum, sem að vísu hafa haft samfarir við konu á barngefum tíma og því eru látnir gefa með barninu samkvæmt 19. gr., þótt eigi sje víst um faðernið.

Þegar skorið er úr um faðerni barnsins eða meðlagsskyldu manns með því, kemur til kasta valdsmanns barnsföður að ákveða upphæð meðlagsins, er greiða á með barninu, hafi samningur eigi tekist með aðiljum og jafnvel þótt svo sje, með því að meðlagssamningur verður að vera staðfestur af valdsmanni til þess að beita megi lögtaki og innheimtu ^{þjá} dvalarsveit á meðlaginu, sbr. lög nr. 29/1885, 1. gr. 6. lið og 26. gr. uhjbb.

En samkvæmt 1. mgr. 21. gr. má ákveða meðlagið „helming meðgjafar eða meira, þó aldrei meira en meðgjöf þá, sem í raun og veru er

greidd með barninu". Eftir auðkendu orðunum, sbr. 2. mgr. 24. gr. mundi eiga að ákveða meðlag barnsföður eftir högum beggja, innan lög-
mæltis hámarks og lágmarks. Sje hagur beggja jafn, mundi hvoru for-
eldri gerður sinn helmingur, en væri móður eigi til að dreifa, mundi
mega gera föður að greiða allt meðlagið, væri hann þess umkominn. Þá
á barnsfaðir fortakslaust að kosta að öllu leyti framfærslu og upp-
eldi þess barns, er ætla má að hann hafi getið við móðurinni „án
vilja móður eða að óvilja hennar“, svo framarlega sem slíkt tilræði
við hana hefir sannast á hann „við rjettarrannsókni“, 2. mgr. 21. gr.
Með fyrri auðkendu orðunum er sjerstaklega átt við brot gegn 169. og
171. gr. hgnl. En vegna síðari auðkendu orðanna, þarf eigi refsisdóm
til meðlagsúrskurðar samkvæmt málsgreininni, heldur nægir að maður
hafi orðið sannur að sök undir prófun málsins. Málsgreininam mundi
t.d. mega nota, þótt sakborningur ljætist fyrirðomsuppsögn í málinu.

Meðlagið skal gjalda fyrir fram og fyrir hálft ár í senn, 1. mgr.
24. gr. Breytist hagur foreldra, má breyta gengnum meðlagsúrskurði.
2. mgr.

Sjeu fleiri karlmenn úrskurðaðir meðlagsskyldir með sama barni,
ábyrgjast þeir in solidum greiðslu meðlagsins, en hafi einn greitt
annaðhvort allt meðlagið eða meira en í hans hlut kemur að rjettu lagi,
á hann aðgang að hinum fyrir umframgreiðslu sinni, 3. og 4. mgr. 19. gr.

Venjulegast er meðlags eigi krafist fyr en eftir fæðingu barns.
En eins og höfða má barnsfaðernismál samkvæmt 6. gr. fyrir fæðing
barns, enda sú heimild lögmælt til þess að flýta fyrir meðlagsgreiðslu
eins má, sje útgert um faðerni barnsins fyrir fæðingu þess, fá úr-
skurð um meðlag barnsföður fyrir þann tíma, 3. mgr. 24. gr., enda er
ofanverður meðgöngutími móður oft hvorttveggja í senn, erfiður fyrir
hana og afleiðingaríkur fyrir barnið. Fæðist barnið andvana,
fellur meðlagsskylda með því frá fæðingu þess að sjálfsgöðu niður.

Innheimta aðalmeðlags.

Barnsfaðir á lífi. Greiði barnsfaðir meðlag með göðu, fellur alt
í ljúfa lóð. En ella rís sú spurninghvornig megi innheimta það. Og
fer það aðllega eftir því, hvorú barnsfaðir er lífs eða liðinn þá er
meðlags er krafist. Hins vegar skiftir það eigi máli, að minsta
kosti ekki um innheimtu samkvæmt 25. og 26. gr. hver meðlagsins
krefst, hvort heldur barnsnóðir eða aðrir, lögmæltir framfærslumenn
eða framfærslusveit, 27. gr.

Sje barnsfaðir á lífi má heimta meðlagið með lögtaki hjá honum
samkvæmt 1. gr. 6. lið laga nh. 29/1385 hafi valdsmaður úrskurðað
svo eða staðfest þar um gerðan samning. Í þessu sambandi má og

minna á lögtak það, er gjöra má hjá „húsbónda“ samkvæmt niðurlagi ný-
nefnds greinarliðs, sjeu þar nefnd skilyrði fyrir hendi. En í fram-
kvæmdinni mun jafnvel lögtaks hjá barnsföður gæta lítið, með því að
meðlagskrefjandi á samkvæmt 26. gr. uhjúbl. miklu greiðari leið, þar
sem er lögmæltur aðgangur hans (meðlagskrefjanda) að dvalarsveit
barnsmóður.

Skilyrði fyrir innheimtu samkvæmt 26. gr. eru fjögur:

- 1° Að valdsmaður hafi annaðhvort ákveðið meðlagið með úrskurði eða
staðfest gerðan samning um það.
- 2° Að meðlagið hafi eigi verið greitt á rjettum gjalddaga, sbr. 1.
mgr. 24. gr.
- 3° Að barnsmóðir eigi rjett til framfærslu hjér á landi, sbr. 32.,
38. og 41. gr. ffl.
- 4° Að barnið hafi lifað á gjalddaga.

Sem sönnun fyrir skilyrðum þessum á barnsmóðir að láta fylgja inn-
heimtubeiðni sinni:

1. Meðlagsúrskurð valdsmanns eða staðfestingarskilríki lögleysa birt
barnsföður.
2. Vottorð um að barnið hafi lifað á gjalddaga.
3. Svo skýra skýrslu sem kostur er á um framfærslusveit barnsföður,
og athugast í því sambandi, að valdsmaður á að láta þess getið í
meðlagsúrskurði eða staðfestingarskírteini, hve nær og hvar barns-
faðir er föddur og hvar framfærsluskýldur, 3. mgr. 21. gr.

Barnsmóðir getur krafist þess, að dvalarsveit sín greiði meðlag
með barninu fyrir eitt ár í senn, talið frá síðasta gjalddaga, 1.
mgr. 26. gr. Devi barnið áður en úrskurðartímabilið er liðið, getur
barnsfaðir þó ef til vill fengið hlutfallslega endurgreiðslu á fyrir
fram greiddu meðlagi, sbr. 3. mgr. 24. gr. og 4. mgr. 25. gr.

Upphæð framlags dvalarsveitar getur þó eigi numið meiru en meðal-
meðlagi í þeirri sveit, er barnið dvelur, jafnvel þótt hærri upphæð
hafi verið tiltekin í úrskurði eða staðfestingarskírteini valdsmanns
En meðalmeðlag með óskilgetnum börnum ákveða sýslunefndir og bæjar-
stjórnir á þriggja ára fresti, misjöfn eftir aldri barna.

Meðlag barnsföður getur eftir 3. mgr. 26. gr. aldrei fallið á
barnsmóður og aldrei talist sveitarstyrkur henni til handa, svo sem
áður samkvæmt 9. gr. ffl., heldur lendir það á barnsföður eða fram-
færslusveit hans.

Samkvæmt 28. gr. er barnsmóður og öðrum lögmæltum framfærslu-
mönnum gefinn kostur á nokkrum öryggisráðstöfunum gegn föður óskil-
getins barns. Samkvæmt 1. mgr. getur framfærslumaður krafist að-

stoðar lögreglustjórnar til þess að leita uppi verustað barnsföður. Ákvæði þetta mundi aðallega verða notað til þess að hafa uppi á barnsföður í því skyni að birta honum meðlagsúrskurð valdsmanns, en töplega oft til að ná hjá honum meðlagi, þar sem greiðari leið er til innheimtu þess samkvæmt 26. gr. Um 2. og 3. mgr. nægir að vísa til athugasemdana hér að framan um 2. og 3. mgr. 18. gr. hjóbl.

Barnsfaðir látinn. Sje barnsfaðir látinn, þá er meðlags er krafist kemur 25. gr. til framkvæmda. Til meðlagskröfu skal segjainnan loka skuldalýsingarfrests eða innan 12 mánaða frá láti barnsföður, hafi slíkur frestur eigi verið auglýstur, og er við það ákvæði bætt því nýmæli, að skiftaráðandi á í embættisnafni að lýsa slíkri kröfu í búinu, viti hann að barnsfaðir hafi látið eftir sig framfærsluskýlt. Óskilgetið barn, 1. mgr. 25. gr. Skylda þessi nær fyrst og fremst til þess skiftaráðanda, er fær með búið, en ef til vill einni; til þess skiftaráðanda, er skifta hefði átt búi, er skift er af skiftaforstjóra eða erfingjum.

Annars má greina á milli gjaldkræfs meðlags og ógjaldkræfs, og er það segin saga, að um greiðslu gjaldkræfs barnsmeðlags úr búi barnsföður fer sem um greiðslu annara gjaldkræfra skulda.

En 25. gr., sem sennilega á að eins við gjaldfær búi, sbr. ákvæði 3. mgr. um að eigi skuli greiða meira úr búinu til framfærslu barnsins en barnið mundi hafa í arf tekið, ef það væri skilgetið, heldur því ákvæði úr 8. gr. ftl. að krefja meg búið í einu lagi um greiðslu allra þeirra meðlaga, er hinn látni átti ógreidd á dánardögri alt til þess er barnið verður 16 ára gamalt, hvort sem meðlagsskyldan hvílir á úrskurði valdsmanns eða samningi við barnsföður, svo framarlega sem meðlaganna hefir verið krafist innan áðurnefnds tíma. Verður þá úrskurður eða staðfest upphæð meðlagstímabils, margfölduð með tölu eftirstandandi gjalddaga, greidd úr búinu í einu lagi, að svo miklu leyti sem efni þess leyfa.

Sje meðlagsupphæðin hins vegar hvorki ákveðin í samningi við barnsföður nje úrskurði valdsmanns, fer upphæð meðlagsins eftir með-

álmeðlagi því, er sýslunefnd eða bæjarstjórn ákveður, og er þessu þá gættandi, að meðálmeðlag slíkt er misjafnt eftir aldri barns og lækkar með hækkingu aldri þess. Þó má samanlögð upphæð meðlaga, hvort sem meðlagsupphæðin hefir verið ákveðin með yfirvaldsúrskurði (samningi) eða eftir meðálmeðlagi, svo framarlega sem hinn látni hefir látið eftir sig ekkju eða skilgetið barn, ekki fara fræm úr því, er barnið mundi hafa eftir ef skilgetið hefði verið.

Sitji ekkja barnsföður í óskiftu búi, er henni skylt að greiða meðlög þau, er á barnsföður hvíldu, jafnt til hórbarna hans sem annara óskilgetinna barna, nema valdsmaður leysi hana með rökstuddum úrskurði, er skjóta má til stjórnarráðsins, að meira eða minna leyti undan þeirri skyldu, 4. mgr.

Um barnsmeðlag, sem greitt er úr búi barnsföður í einu lagi, fer sem um fje ófjárráðra, 5. mgr. Það er afhent lögráðamanni barnsins, hann setur það á vöxtu og yfirffjárráðandi ákveður, hvernig því skuli varið til framfærslu barnsins. Deyi barnið innan 16 ára komur það, sem óeytt er af framfærsluframlagi búans, til skifta meðal erfingja barnsföður, en verði afgangur af öðrum ástæðum nýtur barnið hans, 6. mgr.

Aukameðlag með barnsómaga.

Auk framfærslu þeirrar á barninu, sem ræðir um að framan og barnsfeðrum er skylt að inna af hendi til venjulegs framfæris og uppeldis óskilgetnum börnum, heimilar 22. gr. uhjúbl. móður eða öðrum lögmæltum framfærslumönnum og framfærslusveit að krefjast þess, að valdsmaður geri barnsföður (meðlagsskyldum) að leggja fram aukastyrk til hjúkrunar, greiftrunar og lækningar framfærsluskylds barns, meðan það er á ómagaáldri.

Greinin er nýmæli og nær að eins til kostnaðar út af sjúkdómi og barnsins, er hvorttveggja verður að sanna á venjulegan hátt. Aukameðlag þetta verður sennilega að ákveða eftir högum beggja foreldra og þá eftir atvikum gera barnsföður að greiða sjúkdóms- og greiftrunarkostnað að sana skapi og móður þrýtur og hann er fær um að bera hann.

Það er vafasamt, hvort 25. og 26. gr. verða notaðar til innheimtu þessa meðlags. Sje því neitað, væri eigi önnur leið til innheimtu tiltækileg en lögtak og krafa á hendur framfærslusveit.

Meðlag með börnum af ómagaáldri.

Samkvæmt 19. gr. hjúbl. er foreldrum skylt að ala önn fyrir 16 ára og eldri skilgetnum börnum sínum að svo miklu leyti sem þeir eru færir um og á þarf að halda til þess að börnin verði eigi sveitarþurfar, enda börnum skylt að gjöra foreldrum sínum sömu skil og samkvæmt 17. gr. uhjúbl. er framfærsluskylda móður gagnvart óskilgetnu barni söm og foreldris gagnvart skilgetnu barni og slíkt hið sama skylda barnsins gagnvart móður sinni.

En líka skyldu heimilar 23. gr. laganna valdsmanni að leggja á föður óskilgetins barns gagnvart barninu, lögmæltum framfærslumanni

þess og framfærslusveit og á barnið gagnvart föður þess. Hins vegar tekur greinin ekki til meðlagsskyldra en á sennilega jafnt við um þann mann, sem talinn er faðir barns af því honum hefir orðið eiofall um faðernið eða af því að barnsmóðir hefir svarið það á hann, sem við mann, er gengist hefir við barninu eða verið dæmdur faðir þess. Enn má geta þess, að þessi framfærsluskylda tekur að eins til „ósjálfráðra“ orsaka til sjálfbjargarvangetu styrkpurfa, svo sem andlegra eða líkamlegra bresta, sem ósjaldan mun mega rekja til annars eða beggja foreldra, og að hjer verður framfærslumanni ef til vill eigi gert að greiða hærri meðlag en helming þurftarstyrks, sbr. orðin „af sinni hálfu“. Loks er það skilyrði fyrir framlögum af hendi föður, að hann, að áliti dvalarsveitar sinnar, megi teljast „aflögu-fær“, en það getur maður því að eins talist, að hann hafi afþang ~~þetta~~ um fram sómasamlega framfærslu skylduliðs síns.

Innheimtuleið á úrskurðuðu meðlagi samkvæmt 23. gr. er sennilega ekki önnur en lögtak og krafa á hendur framfærslusveit framfærslumanns.

Samkvæmt 2. mgr. 44. gr. koma nýmáli uhjbbl. um lögmæltu framfærsluskyldu barnsföður (meðlagsskylds) á óskilgetnu barni eigi til framkvæmda, sje barnið fætt fyrir 1. jan. 1922, heldur gilda eldri framfærslureglur um slík börn, nema sjerstakur samningur liggji fyrir.

Sjeu foreldrar óskilgetins barns eigi háðir sömu landslögum, rís meðal annars spurning um það, eftir hvers lands lögum framfærsluskylda föður á barninu fer. 42. gr. svarar þessu á þá leið, að um hana fari eftir lögum þess lands, er barnsmóðir átti ríkisborgararjett í, þá er hún varð ljettari eða sje meðlags krafist fyrir fæðingu barns, þá þess lands, er hún átti ríkisborgararjett í, er hún varð vanfær. Þó verður barnsföður ekki gert að greiða meira eða annað en lögmælt er að hjerlendum lögum.

Nú hefir verið lýst aðaldráttum framfærsluskyldu barnsföður (meðlagsskylds) á óskilgetnu barni, en með því að uhjbbl. auka skyldu barnsföður gagnvart barnsmóður að niklum mun og það eróbeinlínis barninu í hag, skal í framhaldi af framanrituðu gera nokkra grein fyrir framfærsluskyldu barnsföður á barnsmóður.

Meðlag með barnsmóður.

Að áður gildum lögum, 13. gr. ffl., gat móðir óskilgetins barns krafist, að barnsfaðir greiddi henni að minsta kosti helming barnsfararkostnaðar og mátti ganga að greiðslu hans hjá dvalarsveit, en átti þá eigi frekari kröfur á hendur barnsföður sjer til handa. Þessum rjetti hefir 1. mgr. 29. gr. uhjbbl. haldið, að því viðbættu,

að hafi barnsfaðir gerst sekur við barnsmóður í því tilræði, er getur í 2. mgr. 21. gr., þá ber hann einn, allan kostnað bæði við barnsfarirnar og þá framfærslu og hjúkrun barnsmóður, er leiðir af meðgöngunni og barnsförunum", 2. mgr. 29. gr. En auk þessa er barnsmóður veittur mjög aukinn rjettur gagnvart barnsföður í 29. og 30. gr., sbr. 31. gr.

Fyrst og fremst getur barnsmóðir krafist framfærslustyrks sjer til handa næstu 6 vikur fyrir og eftir barnsburðinn, 1. mgr. 28. gr. Og sje skorið úr um faðerni barnsins eða meðlagsskyldu manns fyrir fæðingu barns, getur hún þá þegar heimað framfærslustyrkinn fyrir fyrri 6 vikurnar, 3. mgr. Fyrir fram gerður samningur um þennan framfærslustyrk og önnur framlög eftir greininni er ógildur, en valdsmaður þar sem kona dvelur úrskurðar styrkinn eftir högum beggja. Greiði barnsfaðir eigi styrkinn, sem er gjaldkræfur þegar er hann hefir verið úrskurðaður, í gjalddaga, getur konan heimað styrkinn af dvalarsveit sinni, hvort sem barnsfaðir er á lífi eða látinn, en dvalarsveit á síðan endurgjaldskrófu á hendur framfærslusveit barnsföður eftir venjulegum reglum, 5. mgr. Þó verður barnsmóðir, sem ná vill gjaldkræfu framlagi samkvæmt 29. gr. hjá dvalarsveit, að leita sveitarinnar innan 6 mánaðafrá því hún varð heil, 31. gr.

Auk framfærslustyrks þessa sjer til handa, getur barnsmóðir, sem sýkist fyrir fæðingu barnsins vegna meðgöngunnar og er lengur frá verki en 2 vikur, krafist bæði hjúkrunarstyrks og aukaframfærslustyrks samkvæmt 30. gr., þar til hún verður ljettari, en svo verður að vera ástatt um barnsmóður og afstöðu hennar til barnsföður sem greinir í 6. gr., það verða að minsta kosti að vera liðnir 6 mánuðir af meðgöngutímanum og auk þess verður að vera skorið úr um faðerni föstursins eða meðlagsskyldu karlmannsins.

Valdsmaður, þar sem barnsmóðir dvelur, leggur úrskurð á báðar kröfurnar og gerir meðlagsskyldum að greiða mánaðarlega fyrirfram, þar til konan verður ljettari, hæfilegan hjúkrunar- og framfærslustyrk eftir högum beggja, þó skal draga frá þessum aukaframfærslustyrk þann styrk, er konu kynni að hafa verið úrskurðaður áður.

Og enn getur barnsmóðir, sem annaðhvort sýkist af barnsförum og er lengur frá verki en venjulegt er um sængurkonur eða sýkist svo eftir sængurleguna, hvort heldur vegna meðgöngunnar eða barnsburðarins, að hún er lengur frá verki en 2 vikur, samkvæmt 2. mgr. 30. gr. krafist hjúkrunar og aukaframfærslustyrks af hendi barnsföður meðan hún er sjúk, þó eigi lengur en 6 mánuði eftir barnsburð, enda á að draga frá þessum aukaframfærslustyrk það, er henni kynni að hafa verið úrskurðað áður til framfærslu.

Um ákvörðun og greiðslu hjúkrunar og framfærslukostnaðar samkvæmt 30. gr. fer sem um framlag samkvæmt 29. gr. Þannig getur barnsmóðir heimtað hann greiddan af dvalarsveit sinni, en þó því að eins, að hún leitist sveitarinnar innan 6 mánaða frá því hún varð heil, 31. gr.

Nýmæli uhjbbl. um skyldu barnsföður (meðlagsskylds) gagnvart barnsmóður, koma því að eins til framkvæmda, að barnið, sem krafan er sprottin af, sje fætt eftir 1. jan. 1922, 44. gr.

Sjeu foreldri óskilgetins barns eigi háð sömu landslögun, fer um skyldu barnsföður gagnvart barnsmóður sem um framfærsluskyldu hans gegn barninu, 42. gr.

Foreldravald barnsföður.

Barnsfaðir og meðlagsskyldur karlmaður getur á sama hátt og vandalaus maður fengið foreldravald yfir óskilgetnu barni sínu, með samningi við barnsmóður eða aðra forráðamenn þess eða þá samkvæmt ráðstöfun almannavalds t.d. samkvæmt 34. gr. En barnsfaðir á eigi heitingu á að fá það vald yfir barninu, meðan barnsmóður nítur og jafnvel eigi heldur að móðurinni látinni, farinni af landi burt eða dæmdri óhæfri til að ráða fyrir baruinu, nema því að eins, að hann skilgeri barnið samkvæmt 38. gr. eða þinglýsi það samkvæmt 39. gr. og í síðara fallinu þó því að eins, að stjórnarráðið hafi eigi leyft fósturforeldri að halda barninu áfram, sbr. 3. mgr. 33. gr. sjá 1. mgr. 32. og 33. gr.

Fullnægi barnsfaðir lögmæltum skilyrðum til að fá forráð barnsins, getur hann heimtað úrskurð valdsmanns fyrir forráðarjetti sínum yfir barninu og þá notað 22. gr. hjbbl.

E r f ö a r j e t t u r.

Samkvæmt 36., sbr. 3. mgr. 44. gr. uhjbbl. erfa öll óskilgetin börn (hórbörn sem önnur), sem fæðast 10 mánuðum þrítugættum eftir 1. jan. 1922, föður og föðurfrændur, og faðir og föðurfrændur þau, svo framarlega sem faðirinn hefir kannast við faðerni barnsins á þann hátt, sem greinir í 4. gr. eða faðernisdómur hefir gengið yfir hann samkvæmt 14. gr. eða hann hefir óslitið búð samvistum við barnsmóður sína frá því 10 mánuðum fyrir fæðingu barnsins og þar til 3 árum eftir hana.

Hins vegar nægir það eigi til erfðarjettar (óskilgerðs og óþinglýsts) óskilgetins barns eftir föður og föðurfrændur og erfðarjettar þeirra eftir barnið, að barnsmóðir hafi svarið barnið upp á karlmanninn eða honum orðið eiðfall.

Erfðarjettur föðraðs, óskilgetins barns verður sem skilgetins.

Það verður lögerfingi og skylduerfingi föður og forfeðra.

Um erfðarjett óskilgetins barns eftir móður og móðurfrændur og hennar og þeirra eftir barnið fer, hjer eftir sem hingað til, sem um erfðarjett skilgetinna barna og ættingja þeirra, að því viðbættu, að enginn munur er hórgetinna og annara óskilgetinna barna.

S k i l g e r ð.

Eins og getur að framan, telst skilgert barn ekki til skilgetinna barna, þótt það hafi yfirleitt rjettindi skilgetinna barna gagnvart föður og föðurfrændum og þeir gagnvart því, enda sjest það á niðurlagi 40. gr. uhjbbll., að þar umræddri skilgerð þurfa eigi að fylgja öll rjettindi skilfengins foreldris gagnvart skilgerða barninu.

Að áðurgildum lögum gat skilgerð farið fram með þrennu móti: Með eftirfarandi hjónabandi foreldra (D. og N.L. 5-2-32). Með þinglafsingu barnsföður á barni (D.L. 5-2-70 og N.L. 5-2-71) Með konunglega leyfisbrjefi (25. gr. stjórnarskrárinnar).

Eftir uhjbbll. verða óskilgetin börn að eins skilgeð með tvennu móti: Með eftirfarandi hjónabandi foreldranna, 37. gr. og með árskurði stjórnarráðsins, 38. gr.

Það er, nú sem fyr, skilyrði fyrir því, að barn verði skilgert, að telja megi barnið ávöxt af (utanhjónabands)samförum foreldranna, sbr. 37. og 38. gr. og að skilgerð fari fram í lifanda lífi beggja (barns og skilgeranda). Vitanlega verður skilgerandi að vera vitheill, en önnur gjörgengisskilyrði verða tæplega af honum heimtuð, enda liggur engin ráðstöfun á eignum skilgeranda í skilgerðinni. Sje barn skilgert samkvæmt 37. gr., jafngildir eiðfall barnsföður og eiður barnsmóður í því efni faðernisjátningu og faðernisdómi.

Eigi að skilgera barn samkvæmt 38. gr. er stjórnarráðinu að vísu eigi sett skilyrði um hver sönnunargögn það megi taka gild um faðerni barnsins um fram það, að þau verðað vera þannig löguð, að telja megi faðernið „víst“? Enn bæði verður beiðni föður um skilgerð að liggja fyrir og samþykki barnsmóður eða (annars) lögráðamanns, sje barnið ósjálfrátt, eða þá samþykki þess sjálfs, sje það sjálfrátt, og liggja í hvorutveggja svo ábyggilegar líkur fyrir faðerninu, að eigi mundi þurfa miklu við að bæta til þess að nota mætti greinina. Sennilega mundi t.d. sambúð foreldra samkv. 2. mgr. 36. gr. nægja.

Lögfylgjur skilgerðarinnar fyrir barnið og skilgeranda eru yfirleitt hinar sömu og skilgetnaði fylgja, þar á meðal erfðarjettur, þó liggur í hlutarins eðli, að þeirri staðreynd verður eigi breytt.

að skilgerða barnið naut ekki rjettinda skilgetinna barna fyrir skilgerðina. En þar sem aldur skilgetinna skiftir lítt máli að vorum vorum lögum, gætir þess munar skilgetinna og skilgerðra lítt.

Hitt er aftur á móti tekið fram í niðurlagi 40. gr., að skilgerandi samkv. 38. gr. getur eigi krafist foreldravalds yfir barninu meðan móður þess nýtur. En auk þess mundu lögfylgjur skilgerðar eftir þeirri grein yfirléitt fara eftir umsókn skilgeranda, þar á meðal erfðarjettar, með því að eigi er vant að veita meira en um er þessi.

Annars má geta þess, bæði um skilgerð eftir 37. og þó sjerstaklega eftir 38. gr., að skilgerð skiftir nú, er feðruð, óskilgetin börn hafa fengið erfðarjett eftir föður og föðurfrændur og þeir eftir þau, eigi jafnmiklu máli og áður, er hvorki þau nje þeir höfðu slíkan rjett.

Lögfylgjur skilgerðarinnar, sem fer eftir íslenskum lögum, sje skilgerandi ríkisfastur hjer, en samþykki barns eða lögráðamanns þess útheimtist til samkvæmt 43. gr. sje skilgerandi útlendur og barnið ríkisfast hjer, renna yfir skilgerðan og skilgeranda með hjónavígslu foreldranna eða með leyfisbrjefi stjórnnarráðsins. Þar þarf ekkert frekara til að koma.

Þ i n g l ý s i n g.

Þinglýsing óskilgetins barns er ekki skilgerð. Hún er í því fölg- in, að maður, sem kona hefir kent óskilgetið barn sitt, lýsir yfir á varnarþingi sínu (mannatals- eða bæjarþingi), að hann eigi barnið, enda sje yfirlýsing hans rituð í þingbók, 39. gr.

Það er skilyrðið fyrir þinglýsingu, að konan hafi kent þinglýs- anda barn sitt og í því atviki og eftirfarandi þinglýsingu barnsfö- ur liggur, að ætla má þinglýsanda föður barnsins. Enn fremur verður þinglýsandi vitanlega að vera vitheill, en frekari gjörgengisskil- yrða verður eigi krafist.

Þinglýsing skiftir, eins og skilgerð, nú, er feðruð, óskilgetin börn hafa eignast erfðarjett eftir föður og föðurfrændur og þeir ef- ir þau, sbr. 36. gr., minna máli en áður, en er þó enn nokkurs virð

Þannig er hún, að sleptri skilgerð, einasta leiðin til að útvega barni, sem annaðhvort ekki hefir orðið feðrað eða feðrað hefir verið með eiði barnsmóður eða fyrir eiðfall barnsföður, lögerfðarjett eft- ir föður og föðurfrændur og þeim eftir það. Í annan stað á faðir óskilgetins barns, þinglýsi hann það, heimtingu á því að fá foreldr- vald yfir barninu, að móðurinni þrotinni, en þann rjett á barns- faðir annars ekki, sbr. 33. gr. Þó getur stjórnnarráðið, samkvæmt

2. mgr. nýnefndrar greinar, heimilað fósturforeldri þinglýsts barns að halda barninu áfram, fari vel um barnið hjá því og kalli það eigi eftir meðlagi með barninu frá barnsföður. Að öðru leyti öðlast þinglýst barn öll rjettindi föðraðs, óskilgetins barns gagnvart föður og föðerfrændum og þeir gagnvart því, þar á meðal sjerstaklega framfærslurjett, niðurlag 30. gr.